

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs	
Major Niklas Niemi		SA inför HSU 14-16	
Handledare		Antal ord: 13 810	
Doktorand Tamara Tawaefi	Beteckning	Kurskod	
		1MK023	
FÖRSVARSMAKT MED DAGORDNINGSMAKT?			
<u>Sammanfattning:</u>			
<p>”Vi kan försvara oss mot ett angrepp mot ett begränsat mål. Vi talar om ungefär en vecka på egen hand.”</p> <p>Överbefälhavarens uttalande 31 december 2012 i intervjun med Svenska Dagbladet blev en stor nyhet, kanske den största inom försvarsområdet på senare år. Uppsatsen utreder vad det är som styr att ett uttalande likt detta blir uppmärksammat av media och hos allmänheten, så kallad dagordningsmakt, samt vilka konsekvenser det kan få för Försvarsmakten. Genom att använda nyheten om enveckasförsvar som exempel analyseras händelsen framförallt utifrån hur politiken reagerade. Detta för att synliggöra ett pågående fenomen och hitta skillnaderna mellan politikens och Försvarsmaktens möjligheter och begränsningar vid kommunikation med media. Resultatet visar att det är centralt att uppfylla villkoren för nyhetsvärde för att hamna på dagordningen och att när en nyhet väl finns där pågår det en kamp mellan aktörerna för att etablera sitt perspektiv på den.</p>			
<u>Nyckelord:</u>			
Massmedia, dagordningsteori, informationstjänst.			

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.3 SYFTE OCH PROBLEMSTÄLLNING.....	6
1.4 FORSKNINGSPRÅGOR	6
1.5 MATERIAL	6
1.5.1 Huvudsaklig litteratur.....	6
1.5.2 Källa.....	6
1.5.3 Källkritik	7
1.5.4 Avgränsningar	7
1.6 BEGREPPSANVÄNDNING	7
1.7 FÖRFÖRSTÅELSE.....	8
2. TEORI.....	8
2.1 DAGORDNINGSTEORIN	8
2.1.1 Introduktion till dagordningsteorin.....	8
2.1.2 Andra aktuella medie- och kommunikationsteorier som valts bort	10
2.1.3 Hur kan teorin tillämpas i denna undersökning?.....	10
2.1.4 Sammanfattning.....	11
3. METOD	11
3.1 HUVUDSAKLIG METOD.....	11
3.2 OPERATIONALISERING AV TEORI OCH METOD.....	11
3.3 Validitet och replikerbarhet.....	12
4. BAKGRUNDSBESKRIVNING.....	13
4.1 BAKGRUNDSBESKRIVNING: DIVERGERANDE CYKLISKA FAKTORER SOM PÅVERKAR PERSPEKTIVET I FÖRSVARSPRÅGOR FÖR POLITIKEN RESPEKTIVE FÖRSVARSMAKTEN	13
4.1.2 Politiken.....	13
4.1.3 Försvarsmakten.....	13
4.2.4 Skillnaden.....	14
5. UNDERSÖKNING.....	14
5.1 UNDERSÖKNING 1.....	14
5.1.1 Kontaktytor för Försvarsmakten	14
5.1.2 Offentlighetens strukturförändring.....	15
5.1.3 Medias betydelse för (försvars)politiken.....	15
5.1.4 Journalistik.....	16
5.1.5 Nyhetsvärde.....	16
5.1.6 Sammanfattning av undersökning 1.....	17
Forskningsfråga 1.....	17
5.1.7 Resultat	17
5.2 UNDERSÖKNING 2.....	17
5.2.1 Inledning.....	17
5.2.2 Enveckasförsvar, bakgrund.....	17
5.2.3 Jämförande undersökning före och efter uttalandet	18
5.2.4 Hur mycket ökade debatten 2012-2013?	19
5.2.5 Citat och uttalanden från regeringen.....	20
5.2.6 Försvarspolitiska talesmän och talespersoner ur Alliansen.....	24
5.2.7 Försvarspolitiska talespersoner och talesmän, oppositionen.....	26
5.2.8 Försvarsmakten.....	28
5.2.9 Hur har allmänheten reagerat?.....	29
5.3 ANALYS	31
5.3.1 Undersökningen och kontroll mot dagordningsteorins första nivå.....	31

5.3.2 Undersökningen och dagordningsteorins andra nivå.....	31
Forskningsfråga 2.....	31
5.4 BAKOMLIGGANDE SKÄL TILL NYHETENS GENOMSLAG.....	32
Forskningsfråga 3.....	32
5.4.1 Behov av orientering.....	32
5.5 HUR LÅNG TID FANNS NYHETEN PÅ ALLMÄNHETENS DAGORDNING?.....	33
6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	33
6.1 DISKUSSION.....	33
6.2 Självkritisk granskning av undersökningen.....	34
6.3 Slutsatser.....	35
6.4 Förslag till fortsatt forskning.....	35
Litteratur och referensförteckning.....	36
LITTERATUR.....	36
RAPPORTER, ARTIKLAR, ANDRA KÄLLOR.....	36
OFFENTLIGT TRYCK.....	36
ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	36
PRESSKLIPP.....	37

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Allmänhetens uppfattning om Försvarsmakten och nationens försvarsförmåga är viktig av flera skäl. Medborgarna skall känna förtroende för Försvarsmakten som garant för nationell säkerhet.¹ Försvarsmakten skall också uppfattas som ansvarsfull och attraktiv arbetsgivare både internt och externt, bland annat för att möjliggöra rekrytering till det nya personalför-sörjningssystemet.² Även myndighetens rätt till våldsutövning motiverar en samhällelig för-ankring utifrån demokratiska incitament.³ Kunskapen om Försvarsmaktens verksamhet är dock låg för många. Förtroendet för Försvarsmakten är högt men grundar sig mer på känsla än kunskap om myndigheten. Ett ”ogrundat förtroende” råder, sammanfattar en rapport från För-svarshögskolan sitt resultat, och menar att bättre kännedom om Försvarsmakten skulle kunna motverka den tendens mot ökad likgiltighet eller negativ syn som tycks råda.⁴ En annan rap-port vid Försvarshögskolan redovisar att företrädare för Försvarsmakten tycker att den poli-tiska nivån måste börja ta ansvar för att förankra syftet med Försvarsmakten och myndighet-ens uppgifter.⁵ Media spelar här en viktig roll för att nå allmänheten med information om för-svaret. Styrelsen för Psykologiskt försvar, som bland annat hade till uppgift att verka för kor-rekt information till allmänheten om försvaret, har lagts ner 2009 och deras uppgifter införlivades i Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Den senare säger sig inte hittills ha kunnat ta över stora delar av Styrelsen för psykologiskt försvars verksamhet.⁶

¹ HKV beteckning FM2013-546:9, (2014-02-28), *Försvarsmaktens budgetunderlag för år 2015 med särskilda redovisningar*, bilaga 1, s. 3, Överbefälhavarens beslut i stort. <http://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/dokument/> (Hämtad 2014-05-28), Be-nämns här efter BU 15.

² BU 15, bilaga 1, s. 4.

³ Jonsson, Emma, Nilsson, Sofia & Larsson, Gerry, *Samhället och Försvarsmakten: För-svarsmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*, Institutionen för le-darskap och management, Försvarshögskolan, Stockholm, 2011, s. 1.

⁴ Jonsson m.fl. *Samhället och Försvarsmakten: Försvarsmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*, s. 1.

⁵ Brandow, Carina, *Försvarsmaktens syn på sin förankring i samhället*, Institutionen för sä-kerhet, strategi och ledarskap, Ledarskapscentrum, Försvarshögskolan, Stockholm, 2013, s. 33.

⁶ MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap), Nyheter, <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/Har-Sverige-nagot-psykologiskt-forsvar/>, (Hämtad 2014-05-28).

1.2 Problemformulering

Ur språkrådets förteckning över nya ord 2013: ”**enveckasförsvar**, försvar som bara har förmåga att göra motstånd i en vecka. 2013.”⁷

Kännetecknande för Försvarsmaktens verksamhet är att den är komplex och kräver långsiktig strategisk styrning.⁸ Det är denna långsiktiga styrning och erhållna uppgifter överbefälhavaren har att förhålla sig till i sin kommunikation med media. Överbefälhavarens uttalande om det som kom att kallas enveckasförsvar i intervjun med Svenska Dagbladet 31 december 2012⁹ var i linje med den organisation och de uppgifter Försvarsmakten erhållit och återrapporterat kontinuerligt sedan inriktningsbeslutet 2009.¹⁰ Men överbefälhavarens uttalande och den efterföljande debatten innehöll ett så stort nyhetsvärde¹¹ att detta pekar på en misstro och okunskap från allmänheten rörande den försvarsreform de genom riksdagen beslutat om. Hur har frågan om försvarets förmåga egentligen kommunicerats med allmänheten? Riksrevisionen har i sin granskning 2014 kritiserat regeringen för otydlig styrning av Försvarsmakten¹² samt att regering, Försvarsdepartement och Försvarsmakten har hamnat i olika bild av uppdraget.¹³ En förklaring till den olika bilden kan vara politikens medialisering¹⁴ som leder till uttalanden och reaktioner från politiken med krav på snabbare förändringar än vad som är möjligt i Försvarsmaktens planeringscykel. Företrädare ur Försvarsdepartementet har också angett i Riksrevisionens rapport att styrningen av försvaret har kommit att likna andra politikområden på senare år.¹⁵ Riksrevisionen har inte utrett frågan utifrån ett kommunikationsperspektiv trots att de talar om olika bild. En konsekvensbeskrivning för informationstjänsten nationellt sett efter värnpliktens vilande eller efter Styrelsen för psykologiskt försvars nedläggning 2009 verkar inte heller stå någonstans att finna. Området är därför relevant att analysera från ett kommunikationsperspektiv.

⁷ Institutet för språk och folkminnen, Nyordslistan 2013, <http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.42699e142b734b551101b3/1398151044710/Nyordslistan-2013.pdf>, (Hämtad 2014-06-03).

⁸ *Försvaret - en utmaning för staten: granskningar inom försvarsområdet 2010-2014*, (RiR 2014:8), Riksrevisionen, Stockholm, 2014, s. 154. http://www.Riksrevisionen.se/PageFiles/19845/RiR_2014_8_Forsvarets_slutrapport_Anpassad.pdf, (Hämtad 2014-05-28).

⁹ Holmström, Mikael. Försvar med tidsgräns. *Svenska Dagbladet*. 2012-12-31.

¹⁰ Försvarsmakten (red.), *Försvarsmaktens årsredovisning 2013: resultatredovisning, resultat- och balansräkning, anslagsredovisning, finansieringsanalys samt noter*, Försvarsmakten, Stockholm, 2014

¹¹ Arvidsson, Claes, Sammanställning av mediedebatten vintern 2012/13, *Folk och Försvar*, http://www.folkochforsvar.se/index.php/seminarier_reader/events/foersvarsdebatten-utur-mediaskuggan-in-i-rampjuset.html, (Hämtad 2014-06-03).

¹² Riksrevisionen. *Försvaret – en utmaning för staten: granskningar inom försvarsområdet 2010–2014*, s. 87.

¹³ Riksrevisionen. *Försvaret - en utmaning för staten: granskningar inom försvarsområdet 2010-2014*, s. 71.

¹⁴ Jönsson, Anna Maria, Public service som ideologi och praktik. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.), *Medierna och demokratin*, Studentlitteratur, Lund, 2004, s. 16.

¹⁵ Riksrevisionen. *Försvaret – en utmaning för staten: granskningar inom försvarsområdet 2010–2014*, s. 58.

1.3 Syfte och problemställning

Uppsatsen syftar till att, med stöd av McCombs teori om medias dagordning, utreda skälen till att Försvarsmakten och politiken kommunicerar med allmänheten genom media på olika villkor inom samma sakområde samt vilka konsekvenser detta kan få. Detta för att få kännedom om faktorerna bakom ett pågående fenomen.

Vilka villkor för kommunikation med allmänheten genom media skiljer politiken från Försvarsmakten och vilka konsekvenser får det?

1.4 Forskningsfrågor

Hur påverkar den rådande nyhetsvärderingen rapporteringen om Försvarsmakten?

Hur skiljer sig politikens och Försvarsmaktens villkor för kommunikation inom försvarsområdet?

Varför når inte andra nyheter om Försvarsmakten med liknande innehåll som enveckasförsvar samma nyhetstäckning?

1.5 Material

1.5.1 Huvudsaklig litteratur

McCombs, Maxwell, *Makten över dagordningen: om medierna, politiken och opinionsbildningen*, 1. uppl., SNS förlag, Stockholm, 2006.

Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.), *Medierna och demokratin*, Studentlitteratur, Lund, 2004-.

Gripsrud, Jostein, *Mediekultur, mediesamhälle*, Daidalos, Göteborg, 2000.

1.5.2 Källa

Tryckta utgåvor från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen kommer användas som empiriskt material. Även undersökningar från SOM-institutet (Samhälle Opinion Medier) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt uttalanden vid Folk och Försvars seminarium kommer användas i empirin. Nätmedia och upplagor publicerade på Internet av ovan tidningar utelämnas då de ofta versionshanteras och uppdateras och därför försvårar spårbarheten. Ovan nämnda tidningar utgör två av de största dagstidningarna och kvällstidningarna är de tidningar med störst spridning över riket. Att synas i några av dessa tidningar är avgörande för att påverka en pågående debatt.

1.5.3 Källkritik

Maxwell McCombs *Makten över dagordningen...*, representerar en av de mest erkända teorierna inom medie- och kommunikationsteorierna och har använts i över 400 empiriska studier. Författarna till den övriga litteraturen är professorer inom sitt område i Sverige och Norge. Dags- och kvällstidningar används som huvudsaklig källa. Vid rapportering genom media sker ett aktivt urval och val av perspektiv genom redaktionernas försorg. Genom vissa avgränsningar kan undersökningen minska detta inflytande men medialt innehåll är ändå traderad i viss mån.

1.5.4 Avgränsningar

Endast underlag från 2012 och 2013 kommer användas. Debatten och rapporteringen har visserligen varit intensiv gällande försvarsområdet under 2014 men händelserna i Ukraina och det faktum att det är valår gör att det inte kan betraktas som ett normalår.

Endast artiklar med uttalanden och direkta citat av sagesmannen har valts ut. Detta för att möjliggöra systematisk undersökning, spårbarhet och försöka komma närmare sagesmannens renodlade budskap.

Fallet enveckasförsvar är valt utifrån att det är ett exempel på en nyhet som har möjligheten att tydliggöra skillnaden mellan Försvarsmaktens uppgifter, organisation och redovisade resultat och okänd kunskap hos allmänheten.

1.6 Begreppsanvändning

Medielogiken

Medielogiken är en teori som anger att innehållet i ett medium, till exempel en nyhet, beror på om det passar i mediets format, organisation, interna arbetsvillkor, normer och behov av uppmärksamhet. Mediernas behov styr vad de rapporterar om och hur rapporteringen formas. Samtidigt anpassar sig aktörer till medierna och ömsesidig påverkan uppstår dem emellan.¹⁶ I litteraturen på medie- och kommunikationsområdet förekommer medielogik oftare som begrepp än som hänvisning till en teori.

Politiken

Svenska akademins ordlista anger att politik:en är principer eller metoder för strävan att förverkliga program rörande samhällslivet; taktik, tillvägagångssätt.¹⁷ I undersökningen används begreppet om den politiska kraften och dynamiken, vare sig det handlar om regeringen eller oppositionens företrädare eller partier.

¹⁶ Strömbäck, Jesper, *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, 1. uppl., SNS förlag, Stockholm, 2009, s. 240 f.

¹⁷ Svenska Akademien, *Svenska akademins ordlista över svenska språket*, 13. uppl., Svenska akademien, Stockholm, 2006, s. 699.

1.7 Förförståelse

För att förstå resonemangen angående metodval förutsätter detta att läsaren har viss förförståelse avseende vetenskaplig metod.

2. Teori

2.1 Dagordningsteorin

2.1.1 Introduktion till dagordningsteorin

Vad som styr media, vad som är en nyhet och hur media påverkar befolkningen är frågor som engagerat forskningsvärlden länge. Dagordningsteorin är en av de mest framträdande medie- och kommunikationsteorierna och formulerades av Maxwell McCombs och Donald Shaw 1972 och innehåller kopplingar till forskaren Walter Lippmans forskning från 1920-talet. Teorin testades första gångerna under valkampanjer 1972 och 1976 i USA och påvisade att massmedierna hade stor betydelse för vilka frågor människor ansåg var viktiga under kampanjen. Dagordningsteorin fick stort genomslag och har använts i flera länder och inom vitt skilda områden sedan dess. Över 400 empiriska studier har publicerats världen över.¹⁸

Vad dagordningsteorin visar är att den fråga media väljer att lyfta fram, i medias dagordning, sedan återfinns i allmänhetens dagordning. Centralt för att förstå utgångspunkten i detta är enligt McCombs att det enda människor kan utgå från och förhålla sig till är sina mentala bilder av olika aspekter av verkligheten. De mentala bilderna är en pseudo-omgivning men intrycken därifrån kan mycket väl omsättas till handling. ”Den som tror att man blir nedslagen om man går på stan nattetid beter sig annorlunda än den som tror att det är fullständigt ofarligt att ta nattliga promenader på stadens gator.”¹⁹ McCombs hänvisar till forskaren Walter Lippmann som redan 1922 skrev i sin bok *Public Opinions*; ”Det sätt på vilket människor föreställer sig världen bestämmer vid varje ögonblick hur de kommer att handla”.

De inledande teorierna inom mediaforskningen svängde från den gällande uppfattningen under 1930 och 40- talet, att massmedia hade en direkt och mycket stark påverkan på allmänhetens åsikter och beteenden, till 50- och 60-talens uppfattning att de närmast inte hade någon påverkan alls.²⁰ Den studie som presenterades 1972 av McCombs och Donald L. Shaw påvisade ett starkt samband mellan vilka frågor som allmänheten hade åsikter om och de som presenterats i en valkampanj. Om medierna rapporterar om miljöfrågor eller skolfrågor, kommer allmänheten uppfatta miljöfrågor och skolfrågor som viktiga. Om de inte gör det är sannolikheten låg för att de kommer uppfatta frågan som viktig.²¹

Teorin har blivit framträdande inom medieforskning och har utvecklats sedan dess. McCombs beskriver två nivåer av dagordningsmakt och i fem faser utvecklingen av teorin sedan 70-talet i sin sammanfattande bok ”Setting the agenda. The mass media and public opinion” som gavs ut 2004. Ett villkor för att över huvud taget komma i fråga att bli en nyhet och bli utvald till medias dagordning är att nyheten passerar journalistikens normer och redaktionens krav på nyhetsvärde. McCombs beskriver detta som en grundläggande förutsättning men fördjupar sig

¹⁸ McCombs, Maxwell, *Makten över dagordningen: om medierna, politiken och opinionsbildningen*, 1. uppl., SNS förlag, Stockholm, 2006, s. 18.

¹⁹ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 6.

²⁰ Nilsson, Malin. Mediernas makt över tanken. I Nord m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 346-349.

²¹ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 11.

inte i dessa krav utan teorin fokuserar på hur nyheten påverkar allmänheten när den väl etablerats på medias dagordning. Den första nivån beskriver att det finns ett orsakssamband mellan medias prioritering av frågor på dagordningen till allmänhetens dagordning. Sambandet är prövat i en rad empiriska studier inom flera områden och i flera länder. I exempelvis ett kontrollerat försök har försökspersoner fått se på redigerade nyhetsprogram där försvarsberedskapen betonades. Prioriteringen av denna fråga ökade betydligt bland försökspersonerna jämfört med en kontrollgrupp.²² Den andra nivån beskriver hur en bild, eller en aspekt, av en fråga överförs till allmänheten. McCombs kallar det att prioriteringen av en frågas attribut överförs. Inte enbart ämnets rubrik utan hela beskrivningen av ämnet överförs till allmänheten. McCombs menar att det är kännetecknande för politisk makt att ha kontroll över perspektivet i den politiska debatten och kallar det att sätta dagordningen för en frågas attribut.²³ Till dagordningsmakten över attribut hör även rapporteringens påverkan på attributens framställning och argumentationens utformning mellan olika attribut. En nyhetsrapportering kan välja tonvikt och tonläge i ett sakområde och därigenom, genom själva presentationen utöva påverkan på allmänhetens val av attribut. Som exempel på första och andra nivån i samma händelse nämner McComb en studie av den amerikanska opinionen om Gulfkriget. Den omfattande rapporteringen gjorde att opinionen klassade kriget som USA:s viktigaste problem, ett exempel på första nivån. Att opinionen föredrog en militär lösning framför en diplomatisk kopplades till att de militära alternativen betonades i gestaltningen av kriget. Därigenom påvisade exemplet dagordningsmakt över attribut, andra nivån.²⁴ Om dagordningsmaktens effekter skriver McCombs:

”De verklighetsbilder som skapas av massmedierna påverkar inte bara attityder och åsikter utan även individuella beteenden. Det kan handla om alltifrån högskoleansökningar till hur man röstar på valdagen.”²⁵

Kritik mot dagordningsteorin från statsvetaren Ragnar Waldahl menar att det är oklart vad det egentligen innebär att allmänheten uppmärksammar en nyhet. Vad är egentligen en fråga (objekt som McCombs kallar det) och vad allmänheten talar om denna fråga är oklart i dagordningsteorin enligt Waldahl. Dels är denna kritik ett resonemang om bristande begreppsdefinitioner men kritik finns också mot att frågor av olika komplexitet, konkreta som abstrakta viktas jämt och förenklas till ett kausalt samband.²⁶

I denna undersökning är det författarens uppfattning att frågan, objektet enveckasförsvar, är tydlig och väl definierad för politiken och allmänheten. Hade undersökningen gällt objekt som ”försvaret” eller ”hot”, hade kritiken varit mer giltig.

²² McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 42.

²³ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 108-113.

²⁴ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 160.

²⁵ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 171.

²⁶ Nilsson, Malin. Mediernas makt över tanken. I Nord m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 351 f.

2.1.2 Andra aktuella medie- och kommunikationsteorier som valts bort

Gestaltningsteorin (framing theory). Denna teori berör framförallt påverkan av *hur* en nyhet framställs. Ett exempel är beskrivningen av det halvfulla eller halvtomma glaset. Samma mängd vatten finns men beskrivningen avgör hur det skall betraktas. Den har likheter med dagordningsteorins andra nivå men är mer abstrakt och fokuserar på beskrivningen av nyheten och vilken påverkan denna beskrivning har på allmänheten.²⁷

Teorin om tystnadsspiralen (spiral of silence). Teorin om tystnadsspiralen handlar om hur medias bild av opinionsklimatet påverkar det verkliga opinionsklimatet. Om det uppfattas att en fråga stöds av många, kommer den att få stöd genom att människor då blir villiga att uttrycka sina åsikter till stöd för frågan. Eftersom människan vill passa in i sociala sammanhang och undvika risken för social isolering gäller även det omvända. Om en fråga ges en bild av att ha litet stöd omtalas den lite och blir mer och mer tystad. Överfört till händelsen om enveckasförsvar skulle teorin kunna användas för att studera om den accelererande rapporteringen och ett successivt förändrat opinionsläge skulle kunna förklaras av att försvarsfrågan gått från det tysta till det omtalade i och med intervjun om enveckasförsvar. Teorin är dock för osäker och ifrågasatt för att författaren, såsom nybörjare i akademiska sammanhang, ska våga använda den i denna undersökning.²⁸

Medietexter och diskursstudier. Genom diskursanalys studeras medietexters innehåll för att hitta mönster och förändringar i språkbruk i ämnet och vilka sociala konsekvenser olika diskursiva framställningar av verkligheten får.²⁹ Översatt till enveckasförsvar skulle det genom textanalys kunna ske en jämförelse av hur diskursen om allmänhetens förtroende för försvarsförmåga förändrats av att det samlande begreppet av försvarsförmåga: enveckasförsvar, användes. Författarens bedömning är att McCombs dagordningsteori och en diskursanalys i ämnet troligen skulle komma fram till ungefär samma resultat. Användningen av McCombs teori kan beskrivas som ett analysverktyg, en deduktiv metod, av en diskursanalys. Dagordningsteorin ger ett mer handfast stöd åt undersökningen.

2.1.3 Hur kan teorin tillämpas i denna undersökning?

Undersökningen genomförs för att identifiera bakomliggande faktorer i händelsen om enveckasförsvar genom att studera om samband och verkan föreligger efter att nyheten publicerats. Detta sker genom jämförelse mellan en mängd uttalanden före och efter nyheten. Utan teoretisk ledstäng ger undersökningen i bästa fall en samling antaganden och analys av ett antal artiklar och uttalanden. Genom dagordningsteorins omfattande tidigare empiri kan den istället ge stöd åt ett antal slutsatser som är relevanta för att svara på forskningsfrågorna. Dagordningsteorin kan svara på vad som krävs för ett utgöra en nyhet och hamna på dagordningen och i förlängningen bli relevant och aktuell för allmänheten. Den beskriver kopplingarna mellan medias dagordning, politikens dagordning och allmänhetens dagordning. Därigenom kan den i detalj svara på varför ett ämnesområde är på dagordningen.

²⁷ Strömbäck, *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, s. 118 ff.

²⁸ Strömbäck. *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, s. 132 ff.

²⁹ Nilsson, Malin. Mediernas makt över tanken. I Nord m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 359 ff.

Teorin kan även svara på hur länge ett ärende lever kvar i allmänhetens dagordning. Det är intressant vid jämförelsen av tidsförhållanden vid till exempel uttalanden från politiken och Försvarmakten inom samma sakområde. Teorin uppvisar även hög korrelation i undersökningar av påverkan av allmänhetens dagordning inom abstrakta områden, vilket försvarsektorn utgör för de flesta i Sverige. Den beskriver också hur dagordningseffekterna ter sig avseende attribut till nyheten. Innehållet i nyheten om enveckasförsvar är nyhetens attribut och relevant för undersökningen är att ta reda på om dessa attribut förts över till allmänheten. För att bredda undersökningen, och i viss mån ta hänsyn till kritiken mot dagordningsteorin, sker i fallstudien en kvalitativ jämförelse av *vad* som uttalats mellan åren. I undersökningen kommer uttalanden och citat återges och jämföras mellan 2012 och 2013. Detta för att hitta eventuella förändringar i ståndpunkter som skett efter intervjun vid årsskiftet.

2.1.4 Sammanfattning

Dagordningsteorin ger gott stöd till uppsatsen. Den litteratur som används i övrigt i uppsatsen hänvisar alla till teorin i någon del. Den lämpar sig också för att låta ordningsföljden i fallstudien följa teorins olika nivåer.

3. Metod

3.1 Huvudsaklig metod

Undersökningen har en deduktiv ansats med kvantitativa och kvalitativa metoder. Metoden innebär att forskaren sätter sig in i en tillämpbar teori och därefter anpassar undersökningen efter denna. Som alternativ till vald metod hade till exempel en renodlad textanalys, kvantitativ metod eller intervju-undersökning kunnat väljas men författarens uppfattning är att helheten då gått förlorad med risk för att undersökningen dragit felaktiga slutsatser. Hermeneutisk metod, att stegvis i undersökningen genomföra tolkningar av resultatet utifrån en förförståelse och en helhetssyn, hade också kunnat vara ett alternativ men då dagordningsteorin är så metodiskt uppbyggd utifrån en händelsekedja: -nyhet, -mätning, -tolkning, anser författaren att den deduktiva metoden lämpar sig bäst för denna undersökning.

3.2 Operationalisering av teori och metod

Med operationalisering avses de åtgärder som måste genomföras för att det teoretiska (generella) fenomenet skall kunna registreras som data. Det är i viss mån liktydigt med att konkretisera.³⁰ Att intervjun om enveckasförsvar skapade rubriker och fick en efterföljande debatt har alla som läst tidningarna då och diskuterat händelsen med andra kunnat observera. Denna uppsats ska utreda fenomenet med befintlig teori inom kommunikation samt beskriva vilka villkor och därigenom vilka bakomliggande faktorer som föreligger mellan variablerna Försvarmakten och politiken genom att använda enveckasförsvar som fallstudie. Därigenom skall fenomenet konkretiseras från generellt till mätbart.

Undersökningen har två delar. En del där första forskningsfrågan besvaras och en del där en fallstudie genomförs.

³⁰ Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2003, s. 44.

Den första forskningsfrågan besvaras genom att beskriva de påverkande faktorerna inom media- och kommunikationsområdet speciellt avseende nyhetsvärdering för de bägge variablerna politiken och Försvarmakten som återkommer senare i fallstudien. Faktorerna som beskrivs är förutom nyhetsvärdering de viktigaste dragen i den rådande medielogiken och ett resonemang om demokratins och journalistikens roll i det offentliga rummet. Denna del redovisas genom kvalitativ undersökning av aktuell litteratur inom området. Syftet med ordningsföljden är att ge en bakgrund till uppsatsens centrala undersökning, fallstudien av enveckasförsvar. Den andra delen av undersökningen genomförs som en kvantitativ och kvalitativ enkelfallstudie med variablerna politikens och Försvarmaktens perspektiv på den mediala händelsen enveckasförsvar. Det som söks i fallstudien är dels data som stödjer att en förändring mellan 2012 och 2013 faktiskt ägt rum. Därmed krävs en kvantitativ undersökning av antalet artiklar före och efter händelsen. Det är också ett villkor för att kunna applicera dagordningsteorins första nivå. En annan del som söks är förändringar i ståndpunkter och uppfattningar hos politiken och Försvarmakten, därmed krävs jämförelser i utsagor som sker genom genomläsning och tolkning, en kvalitativ metod. Vidare krävs att kvantifierade opinionsundersökningar mellan 2012 och 2013 studeras och vägs in i undersökningen. De senare krävs också för att applicera den andra nivån av dagordningsteorin. I fallstudien används fyra tidningar och utsagor från Folk och Försvars seminarier. Utifrån dessa källor jämförs variablernas agerande och uttalande inom försvarsfrågor med fokus på hur dessa uttalar sig om Försvarmaktens operativa förmåga.

Som bakgrundsbeskrivning för diskussionsdelen beskrivs i kapitel fyra skillnaden i cykliskt återkommande styrande faktorer för politiken och Försvarmakten.

3.3 Validitet och replikerbarhet

Då all rapportering mellan 2012 och 2013 i all media inte låter sig undersökas av tid- och utrymmesskäl krävs ett urval. I undersökningen väljs fyra tidningar och en organisations seminarier ut och bland dessa endast de delar som innehåller utsagor eller citat från sagesmännen. Den interna validiteten, det vill säga om undersökningen överensstämmer med verkligheten, kan då ifrågasättas. Urvalet har skett mot bakgrund av att storheter i debatten inte kan antas passera förbi dessa tidningar och har så skett har torde de inte haft omfattande påverkan på allmänhetens uppfattning. De kvantitativa delarna omfattar dock alla tidskrifter i landet och två vedertagna opinionsundersökningar.

Den externa validiteten, det vill säga om undersökningens resultat går att generalisera kan ifrågasättas då det är fråga om en enkelfallstudie mellan endast två år. Undersökningen försöker här ta hänsyn till detta genom att använda ett brett material och endast omfatta normalår, ej till exempel valår, efter inriktningsbeslut 2009 och genom att vara återhållsam i sina slutsatser. En viktig fråga är också om valet av fallstudie, enveckasförsvar, är den enda nyhet som fått påverkan på försvarsnyheter efter händelsen. 2013 inträffade också en annan stor medial försvarsrelaterad händelse utan koppling till intervjun om enveckasförsvar då det under en rysk flygövning i närheten av Sverige uppmärksammades att den svenska incidentberedskapen inte lyfte. Händelsen inträffade 29 mars 2013 och uppmärksammades av Svenska Dagbladet 22 april, ca fyra månader efter intervjun om enveckasförsvar.³¹ Här behöver undersökningen ta särskild hänsyn till denna händelse och isolera bort resultat som härrör till den.

³¹ Holmström, Mikael. Ryskt flyg övade anfall mot Sverige. *Svenska Dagbladet*. 2013-04-22.

Replikerbarhet, att undersökningen kan upprepas, iakttas genom en välstrukturerad och spårbar metodik samt genom att använda citat och uttalanden istället för tolkningar av hela texter. Målsättningen är att undersökningen skall kunna appliceras på en annan mediehandling av någon annan författare.

4. Bakgrundsbeskrivning

4.1 Bakgrundsbeskrivning: divergerande cykliska faktorer som påverkar perspektivet i försvarsfrågor för politiken respektive försvarsmakten

4.1.2 Politiken

Politiken; oppositionen och regeringen, utvärderas av väljarna var fjärde år genom allmänna val. Politikerna har att söka stöd för deras politik genom opinionsbildning. Försvarsområdet präglades tidigare av långsiktiga partiöverskridande överenskommelser men har under senare år varit ett område som behandlats likt andra sakområden.³² Detta har bekräftats av företrädare vid Försvarsdepartementet vid Riksrevisionens granskning 2014. Flera forskare bekräftar samtidigt att politiken förs mer kortsiktigt, utan långtgående reformförslag eller framtidsvisioner.³³³⁴ För politiken blir det nödvändigt att genom massmedia få förtroende för sin politik från allmänheten inom mandatperioden i syfte att erhålla nya mandat vid nästa val.³⁵ Tidsperioden för att genomföra oppositionsbildning till stöd för sin politik sträcker sig i en fyraårsperiod räknat från väljarnas beslutstidpunkt strax före de allmänna valen. Vissa skeenden i fyraårsperioden får olika karaktär som att det till exempel inför val utskristaliseras valfrågor, regeringen lämnar årsvis en budgetproposition för beslut i Riksdagen, utredningar och rapporter skall hanteras och i perioden uppstår oförutsedda händelser som politiken behöver agera inom. Debatten inom aktuella sakfrågor intensifieras då men dessa skeenden hanteras med samma övergripande målsättning; att erhålla stöd från väljarna vid nästa val i konkurrens med de andra politiska partierna.

4.1.3 Försvarsmakten

Försvaret styrs av riksdagen, senast genom inriktningsbeslut 2009, och sin årsvisa budget som verkställs av regeringen bland annat genom regleringsbrev. Resultat återkopplas genom års- och delårsredovisningar och andra återrapporteringar till regeringen. Granskning utförs av Riksrevisionen. Återkommande ger regeringen uppgift till en parlamentariskt tillsatt försvarsberedning att lämna rapport inför större kursändringar för försvaret. År 2015 stundar nytt inriktningsbeslut. Verksamheten som genomförs är långsiktig och komplex. Det är ett system

³² Huvudledare, Försvaret rustas för ett hett val, *Sydsvenskan*
<http://www.sydsvenskan.se/opinion/huvudledare/forsvaret-rustas-for-ett-hett--val/> (Hämtad 2014-06-03).

³³ Sandberg, Erik. Dokument Inifrån, Politiker utan mål, *Sveriges Television*,
<http://www.svtplay.se/video/1992173/politiker-utan-mal> (Hämtad 2014-06-03).

³⁴ Sandberg, Erik. Dokument Inifrån, Politiker utan mål, Rasmus Karlsson, statsvetare, Jenny Andersson, framtidsforskare ekonomihistoria, *Sveriges Television*,
<http://www.svtplay.se/video/1992173/politiker-utan-mal> (Hämtad 2014-06-03).

³⁵ Hagevi, Magnus. Brännpunkt: Mer kortsiktig politik när valet får avgöra, *Svenska Dagbladet*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kortsiktigt-nar-valroelsen-far-styra_6571551.svd (Hämtad 2014-06-03).

av system³⁶ som byggs upp under lång tid för att resultera i beställd försvarsförmåga. Dimensionerande för försvarseffekten blir personalstyrkans storlek och kompetens i samspel med materielsystem i tillräcklig mängd och teknologisk kapacitet för att möta bedömd hotbild. Att utbilda en helt ny bataljon mätt i soldaternas och officerarnas utbildningslängd från grunden tar minst tio år räknat från officersexamen till full effekt som bataljonschef varav utbildningen utgör halva tiden. Att införa ett nytt materielsystem, till exempel nytt artilleri, tar minst fyra-fem år,³⁷ samövning på högre nivå oräknat. Den nuvarande insatsorganisationen, Insatsorganisation 2014 (IO14) som Försvarsmakten fick till uppgift att bemanna, utbilda och utrusta, reglerades i inriktningsbeslutet 2009 med mål att kunna lösa sina uppgifter fullt ut 2014. Detta har reviderats i omgångar till att gälla först 2019. Tiden från inriktningsbeslutet 2009 till önskad effekt uppnås, bedömdes 2013 av överbefälhavaren bli tio år.³⁸ Detta förutsatt att Försvarsmakten kan verkställa reformen utan att några nya större förändringar införs under tiden.

4.2.4 Skillnaden

Politiken har att hantera opinionen i en cykel av fyra år. Försvarsmakten har att fullfölja större förändringar i en cykel av minst tio år.

5. Undersökning

5.1 Undersökning 1

5.1.1 Kontaktytor för Försvarsmakten

Försvarsmaktens kontaktytor (räknat som primär-källor till information) gentemot befolkningen har minskat från som mest ca 700 000³⁹ värnpliktiga till ca 50 000 anställda, hemvärn och civilanställda inräknat, sedan värnpliktens vilande.⁴⁰ Dessutom har Styrelsen för Psykologiskt försvar, som bland annat hade till uppgift att verka för korrekt information till allmänheten om försvaret, lagts ner 2009 och deras uppgifter införlivats i Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Den senare säger sig inte hittills ha kunnat ta över stora delar av Styrelsen för psykologiskt försvars verksamhet.⁴¹ För att få bättre kännedom hos allmänheten om Försvarsmakten är myndigheten således mer beroende än tidigare av massmedia och reklam.

³⁶ Göranson, Sverker, överbefälhavarens tal i Sälen 14 januari 2014, *Försvarsmakten*, <http://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/overbefalhavaren/obs-tal-och-debattartiklar/> (Hämtad 2014-06-03).

³⁷ BU 15, underbilaga 1.1, Redovisning avseende anskaffningsobjekt, Archer, s. 2.

<http://www.forsvarsmakten.se/Global/Myndighetswebbplatsen/4-Om-myndigheten/Dokumentfiler/Budgetunderlag/Budgetunderlag%202015/FM2014-546-9-Underbilaga-1-1-BU-15.pdf> (Hämtad 2014-06-03)

³⁸ Holmström, Mikael. "Försvar med tidsgräns". *Svenska Dagbladet*. 2012-12-31.

³⁹ Försvarsförvaltningsutredningen, *En effektiv förvaltning för insatsförsvaret: betänkande*, Fritze, Stockholm, 2005, s. 21.

⁴⁰ Försvarsmakten.se, Information och fakta, personalsiffror, *Försvarsmakten*, <http://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/forsvarsmakten-i-siffror/> (Hämtad 2014-04-22)

⁴¹ MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap), Nyheter, om psykologiskt försvar, <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/Har-Sverige-nagot-psykologiskt-forsvar/>, (Hämtad 2014-05-28).

Reklamformen når stor publik men är ett svåröversäglbart och begränsat sätt att få kontakt med allmänheten.⁴² Syftet med reklamen har hittills primärt varit att stödja rekryteringen. Försvarsmakten har ökat sin budget för reklamkampanjer stadigt de senaste åren. I en intervju med Sveriges Radio publicerad 11 juli 2013 där Försvarsmaktens Informationsdirektör Erik Lagersten medverkar skrivs att Försvarsmaktens reklambudget ökat från 16 miljoner 2009 till 90 miljoner kr 2013. Karl Ydén, forskare vid Centrum för studier av militär och samhälle vid Göteborgs universitet i samma intervju:

”På något sätt förloras trovärdigheten i staten i viss utsträckning när staten börjar gå ut och gör reklam för olika saker, för det är inte vad man uppfattar som statens roll i samhället. Traditionellt har myndigheter sysslat med information, men det här är ju inte längre information, det här är ju reklam, säger Karl Ydén.”

Sammanfattningsvis har antalet primärkällor minskat kraftigt, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har inte tagit över Styrelsen för psykologiskt försvars verksamhet fullt ut och reklam är inte att likställa med information. Därmed återstår massmedia för att nå ut till större delen av befolkningen.⁴³

5.1.2 Offentlighetens strukturförändring

Efter 1960 kom de stora organiserade sociala grupperna utanför borgerskapet att förändra karaktären för den politiska offentligheten. Offentligheten gick från att bidra till upplysning och opinionsbildning till att bli en arena för stridigheter och kompromisser mellan makt och intressen.⁴⁴ Medierna hade också blivit kommersialiserade vilket innebar att underhållande material prioriterades före viktig samhällsinformation och debatt samt att det som kvarstod av seriöst material anrättades⁴⁵ på ett så underhållande sätt som möjligt. Offentligheten är inte längre primärt ett rum där åsikter bildas, utan den har blivit ett rum där åsikter – och makt – visas upp efter att de formats i slutna rum och präglas inte av opinionsbildning så mycket som av en form av public relation för att vinna uppslutning kring redan fattade politiska principer och förslag.^{46 47}

5.1.3 Medias betydelse för (försvars)politiken

Medierna är för de allra flesta den viktigaste källan till information och kunskap om politik och politiska frågor. Det gäller i stor utsträckning även för journalister och politiker själva. I en undersökning av Demokratibarometern 2002 svarade 78 procent av medborgarna ”-Via medierna” på frågan ”Varifrån får Du huvudsakligen information om politik och politiska frågor?”. Politiken utspelas huvudsakligen i media - medierad politik.⁴⁸ Konsekvensen av detta

⁴² Gripsrud, *Mediekultur, mediesamhälle*, s. 223-231.

⁴³ Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin* s. 14

⁴⁴ Gripsrud, *Mediekultur, mediesamhälle*, s. 289.

⁴⁵ Gripsrud, *Mediekultur, mediesamhälle*, s. 289.

⁴⁶ Nord, m.fl. *Medierna och demokratin*, s. 160.

⁴⁷ Gripsrud, Jostein, *Mediekultur, mediesamhälle*, s. 292.

⁴⁸ Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 15.

blir att politikens budskap anpassas efter media avseende urval, presentation, form, rytm tempo och möjligen även innehåll - politiken medialiseras.⁴⁹

5.1.4 Journalistik

Medier är inte per automatik journalistik. Tekniskt sett är medier distributörer av medieinnehåll. Medier kan innehålla information, filmer, skvaller eller serier medan journalistik är producerat av en journalist. Journalistik berör relationen mellan demokratier och medier genom det som benämns mediernas demokratiska uppgifter och de moraliska krav som demokratin ställer på medierna. Underhållning och liknande hittas i alla länder men en oberoende journalistik finns endast i demokratier.⁵⁰ En journalists underlag påverkas till stor del av källorna, vilket ovan resonemang påvisade kan ha andra syften än att verka informerande och upplysande. Journalisten påverkas vidare av rådande kulturella värderingar, ekonomiska- (lönsamhet), teknologiska- och juridiska villkor. Idealt skall en journalist sträva efter att upprätthålla mediernas demokratiska roll, men det yttre tryck som påverkar denne innebär inte att demokratiska perspektiv är de mest framträdande karaktärsdragen i rapporteringen.⁵¹ Speciellt de förändrade ekonomiska villkoren för journalistik – den marknadsdrivna journalistiken - har flera forskare lyft fram.⁵² Journalisten styrs också av nyhetsvärderingen vid den redaktion han tillhör.

5.1.5 Nyhetsvärde

Nyheterans konkurrens om utrymme är hård. Flera undersökningar visar på att endast mellan två till sex frågor kan finnas på allmänhetens dagordning samtidigt. Begränsningen utgörs av medborgarnas tid och psykologiska kapacitet.⁵³ För att passera genom nyhetsredaktionens urval och slutligen bli publicerad, behöver nyheten klara av kraven på nyhetsvärde. Försvarsnyheter ligger ofta långt från kraven på nyhetsvärde, det vill säga att det skall handla om något sensationellt, nära (i tid och rum), nyheter om "eliten" och det begripliga.⁵⁴ Försvarsförmåga handlar om att komplexa materielsystem och övriga försvarsresurser skall samverka och fungera i ett hypotetiskt fall; -en ofred i vår närmiljö, obestämt när i tid. I fallet med enveckas försvar förenklades det abstrakta begreppet försvarsförmåga till något begripligt och förflyttades närmare i tid, förenklat: -om vi blir angripna nu, kan Sverige försvaras i en vecka. Därmed uppfyllde nyheten villkoren vid redaktionerna som har att välja mellan vilka nyheter som skall prioriteras.

⁴⁹ Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 16.

⁵⁰ Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin* s. 19.

⁵¹ Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 32.

⁵² Johansson, Bengt. Journalistikens nyhetsvärderingar. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 237.

⁵³ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 63.

⁵⁴ Johansson, Bengt. Journalistikens nyhetsvärderingar. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 226 ff.

5.1.6 Sammanfattning av undersökning 1

Försvarmakten når största delen av allmänheten genom massmedia och inte genom primärkontakt. Det offentliga rummet har förändrats från att verka upplysande för en borgarklass till att utgöra arena för kamp mellan olika sociala gruppers företrädare. Journalistiken och nyhetsrapporteringen påverkas starkt av lönsamhet och nyhetsvärdering. För att synas i media måste nyheter om Försvarmakten möta kriterierna på nyhetsvärdering.

Forskningsfråga 1

Hur påverkar den rådande nyhetsvärderingen rapporteringen om Försvarmakten?

5.1.7 Resultat

Den information som allmänheten nås av om Försvarmakten är oftast enstaka uppseendeväckande delar av verksamheten eller så rapporteras inget alls. Den reella kunskapen om Försvarmakten hos allmänheten blir låg eller felaktig. Det motsäger inte att förtroende för verksamheten kan finnas. Dock ett ”ogrundat förtroende”, som en rapport från FHS uttryckte det.⁵⁵

För att få kännedom om ytterligare bakomliggande faktorer när en nyhet väl etablerats på dagordningen leder detta in på undersökningens andra del.

5.2 Undersökning 2

5.2.1 Inledning

Här undersöks händelsen enveckasförsvar som fallstudie där Försvarmakten och politiken utgör variabler. Det som undersöks är hur variablerna kommenterat försvarsområdet under 2012-2013 i två dagstidningar, två kvällstidningar och i Folk och Försvars seminarium och hur händelsen enveckasförsvar påverkat allmänhetens dagordning såsom beskrivs i dagordningsteorin. Undersökningen inleds med en kort bakgrund till händelsen. Därefter följer kvalitativa utdrag ur medias rapportering sorterat på politiken och Försvarmakten. Slutligen appliceras resultaten från undersökningen i dagordningsteorin följt av en diskussion.

Det viktigaste är här inte att analysera innebörden i sakfrågan utan att använda den för att undersöka skillnader mellan Försvarmaktens och politikens uttalanden om försvarsområdet i media före och efter uttalandet om enveckasförsvar vid årsskiftet 2012/13.

5.2.2 Enveckasförsvar, bakgrund

Rapporteringen och intresset om försvaret hos allmänhet och media har varit lågt sedan den pågående försvarsreformen inleddes efter riksdagens inriktningsbeslut 2009.⁵⁶ December må-

⁵⁵ Jonsson m.fl. *Samhället och Försvarmakten: Försvarmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*, s. 1.

⁵⁶ Höjer, Henrik. ”Försvaret all mer osynligt i opinionen”. *Forskning och Framsteg*, <http://fof.se/artikel/forsvaret-allt-mer-osynligt-i-opinionen> (Hämtad 2014-06-03)

nad 2012 var inget undantag.⁵⁷ 31 december 2012 publicerades Mikael Holmströms intervju med överbefälhavare Sverker Göranson i Svenska Dagbladet med rubriken ”Ett försvar med tidsgräns”.⁵⁸ I den inledande delen av intervjun svarade överbefälhavaren på frågan ”Kan vi försvara oss?” med: ”Vi kan försvara oss mot ett angrepp med ett begränsat mål. Vi talar om ungefär en vecka på egen hand.” Lite senare frågar Holmström: ”Vi klarar alltså ett begränsat angrepp i en vecka?”. ”Ja, sedan är våra resurser nedkörda på sådant sätt att motståndskraften inte är så stor längre, svarar Sverker Göranson”. Resten av artikeln handlade om hur överbefälhavaren såg på nordiskt säkerhetssamarbete, förhållandet till Nato, Rysslands förmågetillväxt och vilka utmaningar överbefälhavaren såg för Försvarsmakten, främst rörande balansen mellan ekonomi och uppgifter.

Intervjun fick stort genomslag och återgavs snabbt i flera medier. Fokus var på beskedet om att försvaret klarar att försvara landet en vecka. Begreppet enveckasförsvar myntades och levde kvar i media och användes inför och under Sälenkonferensen i januari 2013. Även efter konferensen och fortfarande 2014 lever begreppet kvar i media och dessutom hade Språkrådet enveckasförsvar med på sin lista över nya ord för 2013.

5.2.3 Jämförande undersökning före och efter uttalandet

Denna undersökning jämför politikens och Försvarsmaktens uttalanden året före och efter intervjun om enveckasförsvar. En databas: Mediearkivet, har används för att söka efter artiklar där respektive sagesman uttalar sig. Sökorden utgjordes av sagesmannens för- och efternamn och endast efternamn samt kompletterades med en sökning av namnet AND -försvar*, -enveckasförsvar*, -försvarsmakten*, -Nato, -säkerhetspolitik och -ÖB. Detta för att avgränsa de hundratals andra artiklar sagesmännen förekommer i. Endast artiklar som innehöll citat eller uttalande har använts. Artiklar om försvaret där sagesmännen omtalas utan citat eller uttalanden har valts bort. Urvalet skiljer sig dock från de tabeller som återges. Där har en bred sökning skett för att få en bättre bild av rapporteringen totalt sett.

Ett fåtal utvalda citat av de som undersökts återges. En fullständig förteckning över samtliga pressklipp sorterat per sagesman återfinns i en bilaga till litteratur- och referensförteckningen. I undersökningen undersöks uttalanden från de företrädare ur regeringen som förekommer i hög utsträckning i försvarsfrågor i media: statsministern, försvarsministern, utrikesministern och vice statsministern.

Alla partier utom Moderaterna använder sig av försvarspolitiska talespersoner. Det är ofta dessa som citeras i tidningarnas artiklar. Talespersonerna sitter ofta i försvarsutskottet och/eller i den pågående försvarsberedningen. I den här undersökningen återges de talespersoner som förekommer frekvent i debatten om försvarsområdet. Talespersoner från alliansen som ingår i undersökningen är Allan Widman (Folkpartiet, FP), Staffan Danielsson (Centern, C) och Mikael Oscarsson (Kristdemokraterna, KD). Och ur oppositionen: Mikael Jansson (Sverigedemokraterna, SD), Peter Rådberg (Miljöpartiet, MP) och Torbjörn Björlund (Vänsterpartiet, V) och Peter Hultqvist (Socialdemokraterna, S)

⁵⁷ Arvidsson, Claes, Sammanställning av mediedebatten vintern 2012/13, *Folk och För-svar*, http://www.folkochforsvar.se/index.php/seminarier_reader/events/foersvarsdebatten-ut-ur-mediaskuggan-in-i-rampljuset.html (Hämtad 2014-06-03).

⁵⁸ Holmström, Mikael. ”Försvar med tidsgräns”. *Svenska Dagbladet*. 2012-12-31.

5.2.4 Hur mycket ökade debatten 2012-2013?

Ökningen i debattintensitet kvantifieras i tabellen nedan genom att mäta mängden artiklar som innehåller sökord som förekommer i försvarsfrågor för både 2012 och 2013. Nedan tabell baseras på en sökning i Mediarkivet i samtliga källor, vilket omfattar tryckt material från alla stora dagstidningar, landsortstidningar och hundratals tidskrifter och magasin. Sökningen genomfördes på för- och efternamn och exempelvis "Nato" för 2012 respektive 2013. Vid en sökordssökning med tusentals svar uppstår felaktigheter, men resultatet visar på tydliga tendenser inom samtliga sökord: rapporteringen ökade kraftigt mellan 2012 och 2013, ungefär dubbelt så mycket för två av sökfrågorna. Rapporteringen om förre försvarsministern Sten Tolgfors avgång och den så kallade Saudi-affären var intensiv vilket påverkar resultatet för sökordet "Försvarsmakten*" 2012. Det går också att utläsa att vissa partier har fått mer uppmärksamhet än andra samt hur mycket talespersonerna förekommit relativt partiledarna.

Tabell 5.1 Sökträffar av sökord ur försvarsområdet 2012 och 2013 sorterat på partiledare och försvarspolitiska talespersoner.

Sökfråga	"Nato" 2012	"Nato" 2013	"Säkerhets- politik*" 2012	"Säkerhets- politik*" 2013	"För- svarsmak- ten*" 2012	"För- svarsmak- ten*" 2013
Sökträffar, par- tiledare & tales- personer						
Stefan Löfvén (S)	61	92	25	21	30	37
Peter Hultqvist (S)	68	306	45	78	197	255
Annie Lööf (C)	38	52	7	5	19	16
Staffan Danielsson (C)	10	57	5	7	14	93
Åsa Romson (MP)	12	10	6	18	7	1
Gustaf Fridolin (MP)	13	15	8	6	41	4
Peter Rådberg (MP)	6	17	11	67	53	108
Jan Björklund (FP)	75	170	27	25	29	73
Allan Widman (FP)	63	172	6	61	73	222

Jimmie Åkesson (SD)	17	24	16	4	7	2
Mikael Jansson (SD)	5	14	5	8	13	18
Göran Hägglund (KD)	21	125	5	27	19	18
Mikael Oscarsson (KD)	3	97	8	40	11	126
Jonas Sjöstedt (V)	56	40	14	16	18	4
Torbjörn Björlund (V)	1	22	4	16	33	20
Fredrik Reinfeldt (M)	349	377	81	146	224	245
Karin Enström (M) April 2012---	91	461	73	165	293	739
Sten Tolgfors (M) --mars 2012	101	(avgått)	49	-	379	-
Carl Bildt (M)	248	448	82	134	47	140
Totalt	1238	2499	477	844	1507	2121

5.2.5 Citat och uttalanden från regeringen

Statsminister Fredrik Reinfeldt, Partiledare (M)

Statsminister Fredrik Reinfeldt uttalar sig eller citeras i ca tio olikartade artiklar om försvarsområdet i de utvalda tidskrifterna **2012**. Under 2012 uttalar han sig om bytet av försvarsmi-
nister, den så kallade Saudi-affären, deltagandet vid Nato-toppmötet angående Afghanistan i
Chicago samt JAS E. 30 april 2012 uttalar sig statsministern i Svenska Dagbladet angående
om försvaret skulle erhålla mer pengar i budgeten med anledning av JAS E:

”Men extra pengar till Gripen blir det inte, enligt regeringen: Vi tycker att det ska rym-
mas i den ekonomi vi angivit, sade Fredrik Reinfeldt den 18 mars.”⁵⁹

Alliansens partiledare uttalar sig i en debattartikel i Svenska Dagbladet 25 augusti 2012:

⁵⁹ Holmström, Mikael. ”Försvaret allt närmre total kollaps”. *Svenska Dagbladet* 120430.

”Med det här beslutet skingrar vi också den osäkerhet som funnits gällande vår förmåga att finansiera vårt försvar. Det har spekulerats i att kostnaderna för att anskaffa nästa generations JAS Gripen skulle försvåra finansieringen av andra försvarsgrenar. Så blir det inte. Vi kan anskaffa 40-60 plan utan att det sker på bekostnad av övriga delar av försvaret. Därmed skapar vi förutsättningar för att fortsatt ha ett försvar i balans. Regeringen tar ansvar för den långsiktiga finansieringen av svenskt försvar och säkerställer vårt framtida luftförsvar.”⁶⁰

Statsministern uttalar sig eller citeras i minst ett tjugotal artiklar om försvarsområdet under **2013**. I denna undersökning har tolv valts ut. Statsministern uttalade sig om Rysslands vilja och förmåga att hota Sverige i januari och maj, se citat nedan. Under 2013 fick statsministerns uttalande om särintresse stor uppmärksamhet och citerades i alla fyra tidningar i flera olika artiklar. I samma intervju sade statsministern att Alliansens partier är överens om storleken på försvaret och försvarsbudgeten. Under året vidhöll statsministern att försvarets förmåga, storlek och budget är rimlig vid flera uttalanden. 30 januari 2013, ca en månad efter överbefälhavarens uttalande om enveckasförsvar citerades statsministern i Svenska Dagbladet:

”Försvaret är ett särintresse, förklarade statsminister Fredrik Reinfeldt (M) när han träffade riksdagsjournalister i går.”

”Reinfeldt definierade själv ”särintresse” i en debattartikel inför valet 2010, där han slog fast att Moderaterna hädanefter skulle företräda allmänintresset: ”I särintressets idé ligger att ställa sina egna intressen mot andra, att aldrig vara nöjd och aldrig behöva ta ansvar för vare sig ekonomin eller helheten i samhället”.”⁶¹

Vid ett besök 13 maj 2013 vid Bromangymnasiet svarade statsministern på en fråga från en elev:

”Nu sker en militär upprustning från en mycket låg nivå i Ryssland. Det finns varken vilja eller förmåga att rysk krigsmakt ska anfälla svensk terräng och hålla den.”⁶²

Sammanfattningsvis ökade statsministerns antal uttalanden och citat under 2013. Innehållet förändrades från enskilda händelser inom området till att handla om hotbild, försvarets förmåga och försvarets finansiering. Ett uttalande fick ofta stor spridning i likartade artiklar och i flera tidningar. Trots en ökad mängd artiklar och i viss mån förändrat innehåll kan dock inga förändringar i ståndpunkter mellan åren påvisas. Uttalandet om särintresse var inte en ny ståndpunkt utan ett påtagligt förtydligande från statsministern. I uttalandet i DN 29 januari 2013 gav statsministern sin syn på att han ansåg att Alliansen var starkt enad kring nivån på försvarsanslagen, vilket en läsare då och senare under året kunnat värdera mot övrig rapportering i försvarsfrågan på ett sätt som inte var möjligt 2012. Statsministern deltog inte i Sälenkonferensen 2012 och 2013 men deltog i januari 2014.

Vice statsminister Jan Björklund, utbildningsminister, partiledare (FP)

Jan Björklund citeras eller uttalar sig om försvarsområdet i två artiklar 2012 och fem artiklar 2013 i de utvalda tidningarna. Intrycket är att Björklund främst uttalar sig i försvarsfrågor

⁶⁰ Reinfeldt, Björklund, Löf, Hägglund. Brännpunkt. ”Sverige köper nya JAS Gripen”. *Svenska Dagbladet* 2012-08-25.

⁶¹ Eriksson, Göran. ””Särintresse” får svar på tal”. *Svenska Dagbladet*, 2013-01-30.

⁶² Granlund, John. ”Ryssarna kan inte ta Sverige”. *Aftonbladet*, 2013-05-14.

som partiledare för Folkpartiet och inte som vice statsminister eller utbildningsminister. Under **2012** handlar den ena artikeln om partiledarens tal i Sälenkonferensen i januari där han (outtalat) vill ansluta Sverige till Nato, öka Försvarsmaktens insatsorganisation samt stärka försvaret på Gotland utan att närmare specificera hur mycket hans förslag kostar eller ska finansieras. I artikeln citeras också Björklunds kritik av Håkan Juholts faktafel då han uppgav att (M) gjorde upp med (SD) om inriktningsbeslutet 2009 (då de senare inte var invalda i riksdagen ännu). Den andra artikeln återger ett kort uttalande från Björklund om den så kallade Saudi-affären. Jan Björklund vid Sälenkonferensen januari 2012:

”Det finns två problem med rysk gas; det ena är att det är gas. Det andra är att den är rysk.” (omnämns här endast för att uttalandet blev omtalat, förf. anm.)

”Jag har inte velat ägna denna inledning åt någon budgetförhandling eller ens åt någon värnpliktsnostalgi. Det finns många experter i detta rum på såväl IT-krigföring som personalrekrytering. Tvärtom har jag mera velat ge uttryck för de värderingar som bör ligga till grund för vår säkerhetspolitik”⁶³

12 februari **2013** säger Jan Björklund till Svenska Dagbladet att det krävs ökade försvarsanslag i miljardstorlek, en fördubblad armé, ett nytt luftvärnssystem och permanent närvaro på Gotland⁶⁴. Uttalandet återges i DN och Expressen. Sammantaget ökade antalet uttalanden och citat i pressen något. Innehållet hade i stort sätt samma inriktning som 2012 men var 2013 mycket tydligare uttalat. Alliansen är efter Björklunds uttalande splittrad i försvarsfrågan vilket återges i ett flertal artiklar under 2013. I Expressen citeras Björklund 12 februari 2013:

”Jan Björklund anser att Sverige bör återgå till ett mobiliseringsförsvar, fördubbla armén och köpa in Patriotmissiler mot angrepp. – Vi lade ner för mycket och för fort, säger han till Svenska Dagbladets försvarsreporter Mikael Holmström...”⁶⁵

Utrikesminister Carl Bildt (M)

Utrikesminister Carl Bildt uttalar sig eller citeras i nio artiklar 2012 och sju artiklar 2013 i de valda tidningarna. Utrikesministern uttalar sig **2012** om JAS, vapenexport, transitionen i Afghanistan, Saudi-affären, europeisk utrikespolitik och Nato. Inget av dessa uttalanden handlar om svensk militär förmåga, Försvarsmaktens organisation eller dess finansiering. **2013** uttalar sig utrikesministern i februari om att han välkomnar en debatt om försvaret och att Sverige behöver ett starkare försvar inom vissa områden. I samma artikel uppger han:

”Jag tycker det är bra att vi får ett ökat fokus på säkerhetspolitiken. Under lång tid har man tittat ned på den och tittat ned på försvaret och sagt att det är något oviktigt och att det kan man skära ned i ännu mycket mer. Vi har ju varje år krav i riksdagen att man ska skära ned försvaret dramatiskt. Om vi nu får en lite ökad betoning på dom frågorna, då tillhör jag dom som välkomnar det...”⁶⁶

⁶³ Björklund, Jan. Tal vid Rikskonferensen i Sälen 2012, *Folk och Försvar*, <http://www.folkochforsvar.se/index.php/rikskonferensen.html> (Hämtad 2014-06-03).

⁶⁴ Olsson, Erik, Holmström, Mikael, Agö, Jenny. ”Försvaret delar Alliansen. Åsikterna i regeringen går isär efter Jan Björklunds utspel om ökade anslag”. *Svenska Dagbladet*, 2013-02-12.

⁶⁵ Svensson, Niklas. ”Försvars-sprickan”. *Expressen* 2013-02-13.

⁶⁶ Svensson, Niklas. ”Försvars-sprickan”. *Expressen* 2013-02-13.

I maj 2013 kommenterar utrikesministern den ryska flygövningen i närheten av Sverige med att:

”Vi är inte uppe på allting. Det ska man inte göra. Flygvapnet går upp när det finns speciella skäl att gå upp...”,⁶⁷

Sammantaget ökade inte antalet uttalanden och citat inom försvarsområdet i de fyra tidningarna från utrikesministern mellan 2012 och 2013. Innehållet kom dock att handla mer om Ryssland och det svenska försvarets resurser och förmågor 2013 jämfört med 2012.

Försvarsminister Karin Enström (M)

Karin Enström utsågs till försvarsminister 18 april 2012 efter Sten Tolgfors (M) avgång i mitten av mars. Det blir därmed inte helt rättvisande att jämföra i hur stor utsträckning hon förekommit i media under 2012 och 2013. Det går heller inte att ersätta detta med en sökning på dåvarande försvarsminister för januari-mars 2012 då Tolgfors avgång tilldrog sig mycket rapportering vilket skulle påverka resultatet felaktigt.

Under 2012 citeras eller uttalar hon sig i de fyra tidningarna 16 gånger och under 2013 17 gånger. I maj **2012** uttalade sig försvarsministern inför Nato-konferensen i Chicago angående Afghanistan.⁶⁸ Större delen av 2012 års uttalanden handlar om JAS E och framförallt finansieringen av de 40-60 flygplan som regeringen föreslår.⁶⁹ Försvarsministern säger att de medel som försvarsmakten förstärks med tillsammans med prolongerad ekonomi i övrigt skall täcka finansieringen totalt sett. Hon säger också att förmågan som JAS-inköpet ger är tillräcklig och att inriktningsbeslutet från 2009 skall genomföras. Hon citeras i flera tidningar efter en intervju där hon tillfrågades huruvida Saudi-Arabien var en diktatur eller demokrati.⁷⁰ I slutet av året uttalar försvarsministern sig om beslutet gällande anskaffning av Robot 98 till Luftvärnet.⁷¹ I Svenska Dagbladet 14 juni 2012 angående finansieringen av JAS citeras hon:

”Det kommer ju att ske sedvanliga budgetförhandlingar och budgetdialog. Just nu har vi en ekonomi i balans och det är min uppgift att fortsätta se till att vi har det och så får vi återkomma till framtiden, sade hon till Ekot när hon tillträdde i april.”⁷²

9 januari **2013** uttalar sig försvarsministern i Dagens Nyheter efter överbefälhavarens uttalande två veckor tidigare och anger då angående försvarsförmågan att:

”Det är rimligt om man jämför med hur hotbilden ser ut och hur det ser ut i våra grannländer, de har ungefär den typen av förmåga.”

I Svenska Dagbladet 12 februari 2013 angående om Försvarsmakten har en rimlig förmåga uttalar sig försvarsministern:

⁶⁷ Karlsson, Reuterskiöld, Ölander. ”Försvaret - en fråga där alla går till anfall”. *Expressen*, 2013-04-23

⁶⁸ Reinfeldt, Bildt, Enström. ”Ett nytt Nato har växt fram”. *Svenska Dagbladet*, 2012-05-21.

⁶⁹ Svanberg, Nina. ”Kritik mot Alliansens Jas-planer”. *Aftonbladet*, 2012-08-26.

⁷⁰ Granlund, John. ”Snacka går ju öh... -ministern”. *Aftonbladet*, 2012-10-21.

⁷¹ Holmström, Mikael. ”Sverige sårbart med Super-Jas”. *Svenska Dagbladet*, 2012-11-01.

⁷² Olsson, Lova. ”Förband hotas av nedläggning”. *Svenska Dagbladet*, 2012-06-14.

”Vi har en större förmåga i dag än vi hade när alliansregeringen tillträdde 2006. ÖB säger att vi bara kan försvara Sverige i en vecka, är det mer än vi kunde 2006? – Alltså, det ÖB har beskrivit är ett exempel med en mängd antaganden. För mig känns det osannolikt att Sverige skulle bli angripet på det sättet, svarar Karin Enström. Men skulle vi klara ett sådant angrepp bättre? Jag tänker inte gå in och kommentera det här exakta exemplet, säger Karin Enström.”

I Svenska Dagbladet 21 mars återges ett uttalande från försvarsministern då hon i ett tal i Skövde sagt att Försvarsmakten ”glider på målet” genom att 2019 vilja anställa fler soldater än vad 2009 års inriktningsbeslut fastslog.⁷³ Detta är en viktig del av den olika bild av inriktningsbeslutet som regeringen och Försvarsmakten har haft och som Riksrevisionen har tagit fasta på i sin granskning.⁷⁴ Vid en fråga om försvaret av Gotland uppger försvarsministern att Gotland inte ska särskiljas från försvaret av någon annan geografisk del av Sverige.⁷⁵

Sammanfattningsvis har försvarsministern förekommit i fler artiklar i de fyra tidningarna med citat och uttalanden 2013 än 2012 (Med hänsyn till att hon tillträdde i april 2012). Inga ändringar i ståndpunkter gällande finansiering av försvaret, försvarsförmåga och till exempel försvaret av Gotland från 2012 kan spåras. Inte heller i Natoställningstagandet, även om det är mer direkt uttryckt än tidigare. Under 2013 har försvarsministern uttalat sig om Försvarsmaktens förmåga och resurser oftare än 2012. Debatten har åstadkommit att försvarsministern fått förtydliga sina och bemöta andras ståndpunkter på ett sätt som tydliggjort hennes uppfattning och ställningstaganden jämfört med 2012.

5.2.6 Försvarspolitiska talespersoner ur Alliansen

Allan Widman, riksdagsledamot (FP)

Allan Widman har uttalat sig i ett stort antal artiklar både under 2012 och 2013. I undersökningen återfanns 12 olikartade artiklar under 2012 och 13 under 2013 där han är citerad eller uttalar sig i någon av de fyra tidningar som undersökts.

Under 2012 uttalar sig Widman inledningsvis om att insatstiden som rapporterats vara 2 år är för lång, om Saudi-affären, och om att han anser att de sänkta kraven på gymnasiekompetens på soldater är en riktig åtgärd. Därefter uttalar Widman sig om han vill avbryta utvecklingen av korvett Visby och att soldaterna i Afghanistan nu bör tas hem. Resten av årets inlägg han citeras i handlar om JAS E. Widman saknar en debatt kring det stora beslutet och tycker att det kan tas etappvis istället. Han säger vidare att det är en dålig idé att lägga ner förband för att finansiera JAS E.⁷⁶ Till Svenska Dagbladet 15 juni 2012 angående finansieringen av JAS E uttalar sig Widman:

”Det kommer mycket hårt att drabba den lilla återstående förmåga till försvar som Sverige har, säger Allan Widman.”

⁷³ Holmström, Mikael. ”ÖB fick salva från Enström”. *Svenska Dagbladet*, 2013-03-21.

⁷⁴ Riksrevisionen. *Försvaret – en utmaning för staten Granskningar inom försvarsområdet 2010–2014*, s. 71.

⁷⁵ Stiernstedt, Pehrson, Paulsson Rönnbäck. ”Politisk majoritet önskar ett stärkt Gotlandsförsvaret”. *Svenska Dagbladet*, 2013-07-04.

⁷⁶ Stenberg, Eva. ”Beslut om Jas utan rejäl debatt oroar”. *Dagens Nyheter*, 2012-02-28.

Sammanfattningsvis uttalar sig Widman 2012 i ett stort antal frågor. Han är ofta kritisk till den förda försvarspolitiken och enskilda frågor på agendan trots att hans parti är i allians med det största regeringspartiet.

2013: I Dagens Nyheter tre dagar efter överbefälhavarens intervju om enveckasförsvar menar Widman att det hela är en politisk bomb och att:

”Det måste framtvinga ett nytt tänkande inom svensk säkerhetspolitik och försvarspolitik.”⁷⁷

I Svenska Dagbladet 29 januari 2013 säger dock Widman:

”I sak tror jag inte att hans (ÖB:s, förf. anm.) slutsatser överraskar någon som har följt svensk försvarspolitik”⁷⁸

Till Dagens Nyheter 1 mars 2013 säger Widman apropå försvarets underfinansiering:

”Det handlar om miljarder i pluralis, säger FP:s försvarstalesperson Allan Widman.”⁷⁹

Och till Expressen 23 april 2013 yttrar sig Widman:

”Folkpartiets försvarspolitiska talesperson Allan Widman är på ÖB:s sida i bråket om resurser till försvaret. Det är oundvikligt med en anslagshöjning. Det går inte ihop. Det förstår vem som helst som tittar på de besluten som ligger framför oss. Jag delar ÖB:s bedömning att det inte kommer att gå. Vi kommer att uppleva en implosion utan ett höjt försvarsanslag, säger han till Expressen.”⁸⁰

Tillsammans med partiledaren Jan Björklund (FP) har Widman under 2013 markerat en stor skillnad gentemot regeringens prioriteringar i försvarspolitiken. Folkpartiet säger sig vilja öka försvarsbudgeten med flera miljarder, basera trupp på Gotland och gå med i Nato.

Mikael Oscarsson (KD)

Kristdemokraterna står för en stor omställning i deras försvarspolitik mellan 2012 och 2013. Största förändringen är deras omsvängning i Nato-frågan som fick mycket uppmärksamhet vilket syns i statistiken i tabell 5.1. De uttalade 2013 ett starkt stöd för ökade budgetanslag till Försvarsmakten och likt Folkpartiet vill de nu placera trupp på Gotland. Inget av detta uttalades 2012.

Till Svenska Dagbladet säger Mikael Oscarsson 20 juni 2013:

⁷⁷ Stenberg, Eva. ”Uttalandet från ÖB är en politisk bomb”. *Dagens Nyheter*, 2013-01-03.

⁷⁸ Arvidsson, Claes. ”Försvarspolitiken sjukare än ÖB”. *Svenska Dagbladet* 2013-01-29.

⁷⁹ Stenberg, Eva. ”Försvaret slår larm om underskott på miljarder”. *Dagens Nyheter*, 2013-03-01.

⁸⁰ Karlsson, Reuterskiöld, Ölander. ”Försvaret - en fråga där alla går till anfall”. *Expressen*, 2013-04-23

”Vi måste stärka försvarsmakten så att vi kan försvara de mest utsatta områdena Gotland och Stockholm mot angrepp, och även andra för Sverige strategiska områden. Vi måste också kunna möta fienden i två riktningar på fastlandet och kunna fördröja så att vi kan få hjälp utifrån. Enveckasförsvaret är inte nog, slår Mikael Oscarsson fast.”⁸¹

Staffan Danielsson (C)

Staffan Danielsson förekommer i tre artiklar 2012 och åtta artiklar 2013 i det undersökta materialet. **2012** citeras Danielsson om tolkfrågan, uttalar sig om att JAS E i första hand gäller försvarsförmågan och inte är ett industriprojekt, och om att Nato-frågan inte skall föras i slutna rum. Under **2013** säger Danielsson 27 januari att mycket talar för att försvarsbudgeten behöver ökas och återkommer vid flera tillfällen under 2013 till att det behövs en öppen diskussion och utredning om en eventuell Nato-anslutning. Avseende förstärkning av trupp på Gotland säger Danielsson att Centerpartiet anser att frågan bör utredas. I övrigt handlar artiklarna där Danielsson förekommer om tolkfrågan och FRA-debatten.

Sammanfattningsvis ökar antalet artiklar där Danielsson uttalar sig eller blir citerad men han är återhållsam i sina uttalanden. En skillnad mellan åren 2012 och 2013 är att han kort efter överbefälhavarens intervju säger att mycket talar för en ökning av försvarsbudgeten men i övrigt återkommer hans ståndpunkter från 2012 när han uttalar sig.

5.2.7 Försvarspolitiska talespersoner, oppositionen

Mikael Jansson (SD)

Mikael Jansson citeras vid ett tillfälle **2012** i någon av de fyra tidningarna som undersökts. Han säger där att han stödjer anskaffningen av JAS E och att antalet 60 är ett minimum. Under **2013** citeras eller uttalar han sig vid sex tillfällen i de undersökta tidningarna. Jansson framför att han anser att försvarsbudgeten behöver öka med 20 miljarder mer över en fyraårsperiod än vad regeringens budget beskriver.⁸² Under året uttalar sig Jansson också om incidentberedskapen samt ställer sig i en annan artikel sig frågande till försvarsministerns uttalande angående vilka delar av Sverige som skall försvaras.

Sammanfattningsvis återfinns Mikael Jansson i fler tidningar än 2012. Jansson blir tillfrågad och ges tillfälle att delge sitt partis synpunkter i högre utsträckning än året innan. Inga direkta ändringar i ståndpunkt kan påvisas, främst då underlaget från 2012 är litet.

Peter Rådberg (MP)

Peter Rådberg uttalar sig eller citeras ofta i de fyra tidningarna 2012 och 2013. Under 2012 förekommer han elva gånger och 2013 nio gånger. Under **2012** handlar Rådbergs uttalanden framförallt om JAS E där han är starkt kritisk till anskaffningen över huvud taget. Rådberg uttalar sig också angående saken i Juholts tal i Sälen, i den så kallade Saudi-affären, om vapenexport till Burma och om Afghanistan-insatsens avveckling.

⁸¹ Holmström, Mikael. ”KD kräver starkare försvar”. *Svenska Dagbladet*, 2013-06-20.

⁸² Olsson, Erik, Holmström, Mikael, Agö, Jenny. ”Försvaret delar Alliansen. Åsikterna i regeringen går isär efter Jan Björklunds utspel om ökade anslag”. *Svenska Dagbladet*, 2013-02-12.

Under **2013** uttalar sig Rådström ett par veckor efter överbefälhavarens uttalande i Dagens Nyheter:

”Nu är blocken sönderbrutna och MP:s försvarstalesman säger att han på flera sätt står närmare M än S.

Jo, så är det. Moderaterna har ofta en klarsyn. De vill förvisso gå med i Nato, men inte just nu. När det gäller synen på hotbilden mot Sverige ligger de i alla fall retoriskt närmare oss, säger Peter Rådberg.”

I samma artikel ges Rådberg möjlighet att utveckla sitt partis idé om försvarssatsningar:

”Miljöpartiet vill satsa mer pengar på nationell säkerhet. Livsmedelsförsörjningen räcker bara i tre fyra dagar om vi skulle få ett stort elavbrott. Det är ett större problem än att det militära försvaret bara håller ut i en vecka, säger Peter Rådberg (MP).”⁸³

Sammanfattningsvis så har Peter Rådberg förekommit i ungefär lika många citat och uttalanden 2013 och 2012. Avseende finansiering av försvarsmakten och rådande hotbild så har inte Rådberg bytt ståndpunkt. Avseende försvarsförmåga finns dock ett exempel på detta. Rådberg gavs 2013 tillfälle att i Dagens Nyheter 16 januari förmedla sitt partis syn på vilka förmågor som behöver utvecklas inom försvarsområdet. Där ser han en satsning på krisberedskap som den viktigaste åtgärden. 2012 skrev Rådberg en debattartikel med rubriken ”JAS Gripen kan krascha försvaret” där han angav att en anskaffning av JAS E skulle ”ske på bekostnad av hela den svenska försvarsförmågan”⁸⁴. Rådberg hänvisar inte till denna av honom påstådda försvagning av försvarsförmågan under 2013 trots att debatten efter överbefälhavarens uttalande till stor del handlade om svensk försvarsförmåga och att beslutet om JAS E blev verkställt. Att Rådberg 2013 anser att hans parti står nära moderaterna i försvarsfrågan bör också räknas in som en förändring värd att notera även om denna skett succesivt över en längre tid och inte går att spåra enbart ett år bakåt i tiden.

Torbjörn Björlund (v)

Vänsterpartiets taleperson i försvarsfrågor Torbjörn Björlund citeras eller uttalar sig i nio artiklar 2012 och åtta artiklar 2013 i de undersökta tidningarna. Under **2012** uttalar han sig om den så kallade Saudi-affären och vapenexport i sex av artiklarna och i övrigt om JAS E, där Björlund är stark motståndare till anskaffningen. Om JAS anskaffningen säger Björlund till Dagens Nyheter 26 augusti 2012:

”Vänsterpartiet och Miljöpartiet är starkt kritiska till satsningen.

Det är alldeles åt helsike för mycket pengar att lägga på en sådan här sak, säger Torbjörn Björlund (V) till TT.”

2013 tillfrågas också Björlund om andra områden än vapenexport. I likhet med de andra partiernas talespersoner och nu får han svara på frågor om Gotland, incidentberedskap och försvarsbudget. Svenska Dagbladet 4 juli 2013:

”Vänsterpartiet är av åsikten att Gotland bör stärka sitt försvar.

Ja, det kan jag tycka. I första hand handlar det om bygga ut hemvärnet, säger Torbjörn

⁸³ Stenberg, Eva. ”MP: sätt säkerhet före försvar”. *Dagens Nyheter*, 2013-01-16.

⁸⁴ Rådberg, Peter. ”Jas Gripen kan krascha försvaret”. *Svenska Dagbladet* 2012-08-07.

Björklund, försvarspolitisk talesperson.⁸⁵

Inget av de senast nämnda ståndpunkterna har kommit allmänheten till kännedom via de fyra tidningarna 2012. Debatten har åstadkommit att Vänsterpartiets försvarspolitik tydliggjorts. Att partiledaren Jonas Sjöstedt (V) säger i en artikel att de inte utesluter att gå med på att höja försvarsanslaget, är också en tydlig förändring jämfört med 2012.⁸⁶

Peter Hultqvist (S), ordförande i försvarsutskottet

Peter Hultqvist återfinns citerad eller uttalar sig i de fyra tidningarna i 11 artiklar 2012 och 19 artiklar 2013. Under **2012** uttalar sig Hultqvist om att finansieringen av JAS E bör ske genom överföring av anslagsposter och att JAS E behöver för en stark flygindustri. Han oroas över att försvarsförmågan kan påverkas av bristerna i införandet av affärssystem PRIO i Försvarsmakten och att insatstiden är för lång i den dåvarande insatsorganisationen. Vidare uttalar han sig om personalförsörjningen och om sammanslagningen av FMLOG och FMV.

2013 uttalar sig Hultqvist i en debattartikel i Aftonbladet 13 januari:

”En försvars och säkerhetspolitik som med trovärdighet bevarar den militära alliansfriheten måste präglas av både en djupare och långsiktigare problematisering, högre kravbild och en bättre försvarsförmåga än det som präglar regeringens enveckasförsvar och försvarspolitik.”⁸⁷

Hultqvist är under 2013 fortsatt kritisk till hur regeringen hanterat försvarsfrågan inom många områden och skriver i en debattartikel också om att Rysslands ökade förmåga bör beaktas men uttalar inte att hans parti är beredda att höja försvarsanslagen.⁸⁸ En skillnad mot 2012 är att Hultqvist och (S) i januari 2013 är positiva till en svensk anslutning till Nato Responce Force (NRF), något de inte ställt sig bakom tidigare.⁸⁹ Sammanfattningsvis uttalar sig Hultqvist mer kritisk till regeringens försvarspolitik och framför fler alternativ till hur försvaret borde ses över för att lämna bättre försvarseffekt än 2012. Dock ger han inga besked om finansieringen.

5.2.8 Försvarsmakten

Överbefälhavare, general Sverker Göranson

Under **2012** uttalar sig eller citeras överbefälhavaren i 13 artiklar i någon av de fyra tidningar som undersökts. I tio av artiklarna berörs Försvarsmaktens operativa förmåga genom uttalanden om insatstid, incidentberedskap, anskaffningen av JAS och behovet av ökade resurser (tillskott i anslaget) för att möjliggöra de uppgifter som ställts Försvarsmakten. I återstående tre artiklar uttalar sig överbefälhavaren om införandet av affärssystemet PRIO, om anställningen av nye försvarsministerns man i Högkvarteret och om en enkätundersökning som genomförts i myndigheten. Under **2013** uttalar sig eller citeras överbefälhavaren 53 gånger i de fyra tidningarna. En större del av artiklarna innehåller återkoppling till intervjun 31 december

⁸⁵ Stiernstedt, Pehrson, Paulsson Rönnbäck. ”Politisk majoritet önskar ett stärkt Gotlandsförsvar”. *Svenska Dagbladet*, 2013-07-04.

⁸⁶ Stenberg, Eva. ”V backar om försvaret: Man kan inte skära ner mer”. *Dagens Nyheter*, 2013-06-20

⁸⁷ Hultqvist, Peter. ”Enströms nöjdhet över försvaret är vansklig”. *Aftonbladet*, 2013-01-13.

⁸⁸ Holmström, Mikael. ”Sveriges försvar lider av systemfel”. *Svenska Dagbladet*, 2013-02-26.

⁸⁹ Stenberg, Eva. ”Regeringen öppnar för att gå med i Natos insatsstyrka”. *Dagens Nyheter*, 2013-01-15.

2013. Begreppet enveckasförsvar myntas, första gången i tryck syns begreppet i en debattartikel av Peter Hultqvist (S). De flesta gångerna används begreppet i första delen av en artikel som sedan handlar om försvarsförmåga, politisk oenighet om försvaret eller en sammanfattning av de senaste årens försvarspolitik. Ofta återanvänds överbefälhavarens uttalanden om avvägningen mellan högre anslag eller ändrade uppgifter från 2012.

Vikarierande överbefälhavare, generallöjtnant Jan Salestrand

Salestrand ersatte överbefälhavaren under dennes sjukskrivning mellan 15 januari-17 mars 2013. Från denna tid citerades eller uttalade han sig sju gånger i någon av de fyra tidningarna. I fyra av dem uttalar han sig om försvarets ekonomi eller förmåga. I övrigt gällde det överbefälhavarens hälsa eller angående en rysk video. Även under denna tid kom uttalandena att framförallt beröra Försvarmaktens långsiktiga ekonomi.

Dagens Nyheter 27 april 2013:

”Under tiden ÖB var sjukskriven meddelade hans vikarie, generallöjtnant Jan Salestrand, att det krävs i genomsnitt fyra miljarder kronor extra årligen - totalt drygt 40 miljarder på tio år - för att kunna leverera det insatsförsvar som regeringen beställde 2009.”⁹⁰

Till SvD 1 mars 2013 säger Salestrand apropå försvarsministerns uttalande om att Försvarmakten behöver förbättrad styrning för att få bättre kontroll på kostnaderna:

”Det är något förvånande. Vi har verkligen försökt att hålla oss inom ramen för det försvarsbeslut som finns. De operativa krav och beredskapskrav som finns på insatsorganisationen har vi redovisat så grannliga vi kan, säger han och förklarar:

Utan listan med materiel så får våra förband avgörande begränsningar och klarar inte sina uppgifter. Vi saknar luftvärn på fartygen och luftvärn mot kryssningsmissiler på land. Om några system, som Jas, är bra samtidigt som andra är svaga så blir det tydliga luckor. Ingen kedja är starkare än sin svagaste länk.”⁹¹

Sammanfattningsvis ökade antalet artiklar stort där överbefälhavaren uttalar sig eller citeras mellan 2012 och 2013. Innehållet i uttalanden förändrades inte, de uttalanden om Försvarmaktens förmåga, dess ekonomi och begränsningar som följde efter intervjun går att spåra till uttalanden 2012. Nytt var att Försvarmaktens uthållighet uttalades i en sammanfattande beskrivning i en och samma mening. Den största skillnaden mellan 2012 och 2013 för Försvarmakten blev mängden artiklar som detta genererade.

5.2.9 Hur har allmänheten reagerat?

Det enklaste sättet att mäta att dagordningseffekter uppstår, d v s om allmänhetens dagordning och eventuellt också deras uppfattning i frågor påverkats av en viss rapportering är att mäta hur mycket rapporteringen i ämnet ökat och genom tidigare forskning förlita sig på att effekten även är giltig i detta fall.⁹² I den här undersökningen motsvaras det av tabell 5.1 som utvisade att mängden artiklar med nyckelord kopplade till Försvarmaktens förmåga och för-

⁹⁰ Stenberg, Eva. ”Sprickan har aldrig varit djupare”. *Dagens Nyheter*, 2013-04-27.

⁹¹ Holmström, Mikael. ”Öppen strid om försvaret”. *Svenska Dagbladet*, 2013-03-01.

⁹² McCombs. *Makten över dagordningen..*, s. 87.

svaret av Sverige ökat markant mellan 2012 och 2013. Nästa steg för att undersöka korrelation är att genomföra riktade undersökningar genom enkäter. Här har inte genomförts sådana men årliga undersökningar från SOM, Samhälle Opinion Medier-institutet vid Göteborgs Universitet och MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, finns att tillgå. Undersökningarna genomfördes på hösten 2012 och 2013. MSB skriver i sin sammanfattning att förändringen avseende de tillfrågades uppfattning om den förda försvarspolitiken, från 35 procent 2012 som anser att den är mycket eller ganska bra ner till 26 procent 2013, är signifikant. I MSB's undersökning svarar 10 procent fler 2013 att de anser att statsutgifterna för Sveriges militära försvar bör öka. Siffran som uppmättes 2013 är 38 procent, den högsta siffran för något år från 1995 och brutet ända till 1957. Vad gäller Nato-anslutning påvisar också bägge undersökningarna stora ökningarna från 2012. I tabellerna nedan återfinns utdrag ur undersökningarna. Resultaten i dessa tyder på ett samband mellan den ökade rapporteringen och allmänhetens ändrade uppfattning.

Tabell 5.2 Utdrag ur MSB:s opinionsmätning, "Opinioner 2013"⁹³

	<i>Uppfattning om den förda försvarspolitiken:</i>
2012	35 % mycket eller ganska bra, 44 % mycket eller ganska dålig
2013	26 % mycket eller ganska bra, 50 % mycket eller ganska dålig
	<i>Statsutgifterna för Sveriges militära försvar bör öka:</i>
2012	28 %
2013	38 %
	<i>Sverige bör snarast/på sikt söka medlemskap i NATO:</i>
2012	30 %
2013	36 %

Tabell 5.3 Utdrag ur SOM-institutets undersökning "Riks-SOM"

	<i>Stort förtroende för försvaret:</i>
2012	25 %
2013	23 %
	<i>Litet förtroende för försvaret:</i>
2012	26 %
2013	30 %
	<i>Återinförande av värnplikten:</i>
2011	Ja 31 %
2013	Ja 41 %
	<i>NATO-anslutning:</i>
2012	45 % dåligt förslag, 17 % bra förslag
2013	34 % dåligt förslag, 29 % bra förslag

⁹³ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Opinioner 2013, MSB, <https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Opinioner-2013-allmanhetens-syn-pa-samhallsskydd-beredskap-sakerhetspolitik-och-forsvar/> (Hämtad 2014-06-03)

5.3 Analys

5.3.1 Undersökningen och kontroll mot dagordningsteorins första nivå

Skillnaden i antalet artiklar inom försvarsområdet är stor mellan 2012 och 2013. Överbefälhavarens uttalande fick stor uppmärksamhet och följdes av andra uttalanden och händelser som sammantaget ökade rapporteringen avsevärt. Regeringens uttalanden påvisar inga ändringar i ståndpunkter men debatten har medfört att prioriteringarna i regeringens försvarspolitik gjordes synlig för läsarna på ett helt annat sätt än 2012. Överbefälhavarens uttalanden och budskap ändrades inte i sak mellan 2012 och 2013 men den intensiva rapporteringen medförde att budskapen från 2012 återgavs i fler artiklar. Från både vissa partier i Alliansen och från partierna i opposition har en del större förändringar skett i deras ståndpunkter. Samtliga partier har synts mer i tidningarna och givits mer möjlighet att kunna uttala sig om sin politik. Andra tidskrifter är ofta en nyhetskälla som prioriteras som källa vid nyhetsredaktioner och i det empiriska underlaget framkommer att Svenska Dagbladet erhåller flest träffar över tid generellt sett av de fyra tidningarna avseende försvarsnyheter. Nyheten om enveckasförsvar publicerades där men även 2012 skriver Svenska Dagbladet mest om försvaret av de fyra tidningarna. Här pekar underlaget på så kallad intermedial dagordningsmakt, att en tidning har stor påverkan på rapporteringen om försvaret generellt sett.⁹⁴

Undersökningen påvisar att kravet för första nivån av dagordningsteorin, som rör prioriteringen av ämnen i allmänhetens dagordning, kan, främst genom ökningen av antalet artiklar, anses vara uppfylld. Nyheten om enveckasförsvar har åstadkommit en överföring mellan medias dagordning och allmänhetens dagordning. Nyheten har hamnat i medborgarna tankar och diskussioner. Här finns en viktig distinktion; teorin säger att det i denna första nivå inte nödvändigtvis är detsamma som att allmänheten ändrat uppfattning utan det handlar det om att allmänheten tänker och diskuterar om den nyhet som presenterats. Opinionsundersökningarnas resultat och vissa partiers uttalanden pekar dock på att mer än så hänt, det indikerar att även uppfattningarna har ändrats och det skall undersökas genom att applicera resultaten på den andra nivån av dagordningsteorin.

5.3.2 Undersökningen och dagordningsteorins andra nivå

Forskningsfråga 2

Hur skiljer sig politikens och Försvarsmaktens villkor för kommunikation inom försvarsområdet?

Den första nivån handlar om prioriteringen av objekt, att erhålla uppmärksamhet. Nästa nivå innebär att genom ett attribut, det som i teorin beskrivs som bilderna i våra huvuden överföra en förståelse. Distinktionen mellan uppmärksamhet och förståelse är central. I det undersökta fallet är innehållet knutet till enveckasförsvar attributet. Genom att attributet i nyheten; att försvarsförmågan och försvarets resurser är bristfälliga, spreds tillsammans med nyheten, enveckasförsvar, åstadkoms en bild i allmänhetens uppfattning. Allmänheten läser och hör om begreppet och sätter det samman med att Försvarsmakten har för låg försvarsförmåga.⁹⁵ Dagordningsteorin stödjer att om allmänheten i senare delen av 2013 skulle beskriva vad enveckasförsvar är, skulle denna beskrivning överensstämja med den bild som överbefälhavaren

⁹⁴ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 148.

⁹⁵ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 100, 112, 116.

och den senare rapporteringen givit nyheten. Den stora ökningen mellan 2012 och 2013 i opinionsundersökningarna avseende stöd för att tillföra det militära försvaret ökade anslag samt förändringen avseende det försämrade förtroendet för försvarspolitiken ger stöd för att dagordningsteorins andra nivå uppfyllts. McCombs skriver i sin bok om dagordningsteorin och attribut att det är kännetecknande för politisk makt att sätta dagordningen för en fråga. Han skriver: ”Att ha kontroll över perspektivet i den politiska debatten om någon fråga utgör den högsta graden av inflytande över den allmänna opinionen.”⁹⁶ I detta fall anger dock överbefälhavaren attributen i intervjun om enveckasförsvaret. Den snabba reaktionen från politiken bekräftar teorin och visar på de olika villkor för kommunikation som Försvarsmakten och politiken befinner sig i. Undersökningen visar att politiken på kort tid vill få sin bild av attributen i nyheten att dominera i argumentationen. De är i vissa fall beredda att justera eller lansera nya inriktningar för sin politik för att uppnå detta. Överbefälhavaren har inte möjlighet att svänga i sin uppfattning på samma sätt om en fråga uppstår där han inte skulle ha initiativet likt denna gång. Dels leder han en reell verksamhet och en myndighet som styrs av regeringen, dels har han en längre planeringshorisont att arbeta efter.

5.4 Bakomliggande skäl till nyhetens genomslag

Forskningsfråga 3

Varför når inte andra nyheter om Försvarsmakten med liknande innehåll som enveckasförsvaret samma nyhetstäckning?

5.4.1 Behov av orientering

Enligt dagordningsteorin har människan ett behov av att vilja förstå, att fylla ett tomrum, ett orienteringsbehov⁹⁷. Orienteringsbehovet står i relation till hur personligt relevant vi anser en fråga vara. Hur säker eller osäker människan känner sig, i bemärkelsen hur mycket information vi har i ett ämne är en andra faktor. Om det i en och samma fråga sammanfaller så att relevansen är hög och osäkerheten hög blir orienteringsbehovet stort.⁹⁸ Orienteringsbehovet ökar generellt för abstrakta frågor likt Sveriges försvarsförmåga, jämfört med konkreta frågor som t ex levnadskostnader och konsumtion då det är lättare att ha en förförståelse och uppfattning i de senare.⁹⁹ Vad gäller försvarsfrågor så har intresset för dessa länge varit på en låg nivå. Hotet mot Sverige upplevs avlägset. Försvaret finns som en del av offentliga angelägenheter men engagerar inte särskilt många människor. Det finns i grunden ett förtroende men detta förtroende är ”ogrundat gott” enligt en undersökning vid Försvarshögskolan.¹⁰⁰ Den personliga relevansen blir låg. Man vet att försvaret finns och det räcker. Samtidigt är kunskaperna om Försvarsmakten låga. Kännedomen om reformen som innebar stora nedskärningar och värnpliktens vilande är låg. Osäkerheten blir därmed hög. När överbefälhavaren i intervjun sammanfattar läget på ett nytt sätt, i en enkel mening blir relevansen plötsligt hög. Försvaret man trodde fanns finns inte. Därmed sammanfaller hög relevans och hög osäkerhet i

⁹⁶ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 113

⁹⁷ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 81.

⁹⁸ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 83.

⁹⁹ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 88.

¹⁰⁰ Jonsson m.fl. *Samhället och Försvarsmakten: Försvarsmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*, s. 1.

fallet och orienteringsbehovet blir stort. Nyheten blev därför intressant för många att ta del av och fick stort genomslag.

5.5 Hur lång tid fanns nyheten på allmänhetens dagordning?

Tidigare undersökningar visar att vid en nyhet som uppvisar högsta korrelation mellan medias och allmänhetens dagordning i nyhetstidskrifter i åtta veckor så upphör signifikant korrelation mellan nyheten och allmänhetens dagordning efter 26 veckor.¹⁰¹ För att säkert konstatera att detta är giltigt även i denna undersökning krävs en anpassad enkätundersökning.

6. Diskussion och slutsatser

6.1 Diskussion

Fallet med enveckasförsvaret är ett tydligt exempel på hur dagordningseffekter fungerar. I fallet har egentligen inga sakförhållanden ändrats. Försvaret har i stort sett samma förmåga och brister 2012 som 2013. Storleken och förmågan på organisationen har kontinuerligt rapporterats sedan inriktningsbeslutet 2009 och ingen ändring eller händelse förekom överbefälhavarens uttalande. Ändå fick intervjun mycket stor uppmärksamhet och rapporteringen om försvarsfrågor ökade markant under en period. I jämförelsen mellan 2012 och 2013 syns ett skifte mellan vilka frågor som diskuterats i media från de politiska partierna och efter intervjun gjorde en del partier utspel om att stora förändringar i anslagen behövs. Undersökningarna från SOM-institutet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap stödjer att allmänhetens uppfattning ändrats i försvarsfrågor vilket sammantaget utgör andra nivån av dagordningseffekter. Resultatet stöds även av forskning som talar om politikens medialisering.¹⁰² Undersökningen indikerar att politikens uttalanden i hög grad styrs av den debatt som pågår i försvarsfrågor snarare än Forsvarsmaktens formella rapportering om förmågor och begränsningar. Ett uttalande från politiken är ju dock inte bindande på något sätt och det är inte säkert att ståndpunkten finns kvar i den allmänna debatten vid tidpunkten för nästkommande val eller försvarsbeslut. Dagordningseffekten håller inte i sig mer än sex månader i liknande fall och som beskrevs tidigare har försvaret behov av långsiktighet i sin verksamhet för att nå effekt. Politiken har ett kortare tidsperspektiv, här gäller det att vinna nästa val. Även om Forsvarsmakten och politiken befinner sig i samma mediedebatt i en fråga visar undersökningen att de är där på olika villkor. I beskrivningen av dagordningsteorin i inledningen beskrivs att det är kännetecknande för politisk makt att ha kontroll över perspektivet i den politiska debatten och kallar det att sätta dagordningen för en frågas attribut.¹⁰³ I detta exempel var det dock överbefälhavarens intervju som startade den omfattande rapporteringen och politiken kom att reagera på denna. Reaktionen syns i att attributet till enveckasförsvaret, försvarsförmåga, kom att kommenteras från politiken i avsevärt större omfattning än 2012 trots att överbefälhavaren rapporterat om obalanser under lång tid. Förenklat kan förloppet beskrivas som att försvarsförmåga, och bristerna i denna, diskuterades i stor omfattning först när överbefälhavaren an-

¹⁰¹ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 72.

¹⁰² Nord, Strömbäck. Journalistik, medier och demokrati. I Nord, m.fl. (red.), *Medierna och demokratin*, s. 16.

¹⁰³ McCombs. *Makten över dagordningen...*, s. 108-113.

vände sig av något som kännetecknar politisk makt, att sätta dagordningen för en frågas attribut. Undersökningen visar att rapporteringen till allmänheten ökade i fallet och därmed i viss mån kunskapen om försvaret. Men sammantaget gav kraven på nyhetsvärde, politikens medialisering och Försvarmaktens rapportering en splittrad bild i de olika uttalandena. En läsare har i stor utsträckning själv att ta ställning i en fråga som är abstrakt för de flesta då få har en primär kontaktyta med Försvarmaktens verksamhet. Skillnaden mellan 2012 och 2013 både i mängden rapportering, de olikartade uttalandena och opinionsundersökningarna som genomförts stödjer detta. Allmänhetens information om Försvarmakten blir till stor del styrd av vilket nyhetsvärde en viss fråga har eller nås inte av nyheter alls om försvarsfrågan inte finns på dagordningen under långa perioder.

6.2 Självkritisk granskning av undersökningen

Undersökningen försöker klarlägga om och hur en nyhet uppfattats genom användningen av en vedertagen teori för forskning inom kommunikation genom media. Ansatsen var deduktiv med kvalitativa och kvantitativa metoder vilket innebär att undersökningen samlar in ett material och försöker både mäta och förstå och förmedla innebörden av resultatet. I den här typen av forskning finns ingen absolut sanning. Undersökningens omfattning kan endast med säkerhet påvisa att en större mängd artiklar skrivits och uttalanden gjorts mellan de två åren samt att en del divergerande uttalanden i vissa frågor gjorts. Det går inte att statistiskt säkert påvisa att attityder hos allmänheten påverkats utan riktade enkätundersökningar eller intervjuer, och här påvisar undersökningen endast tendenser, som visserligen sammanfaller, i samma riktning. Urvalet att endast behandla citat eller uttalanden har visat sig uppvisa stora skillnader mellan totala antalet artiklar och artiklar med citat och uttalanden. Under undersökningen visade det sig också att många citat emanerar från rapporteringen i Tidningarnas Telegrambyrå vilket möjligen hade gjort det befogat att inkludera denna nyhetskälla. Att en tidskrift påverkar en fråga i en riktning utan att det innehåller uttalanden eller citat är högst troligt och det är möjligt att nyanser och riktningar i undersökningen om enveckasförsvaret gått förlorade på grund av denna begränsning. Det författaren läst av den typen av artiklar från 2012 och 2013 pekar dock inte på att så skett utan snarare att de mest uppmärksammade artiklarna så gott som alltid innehåller citat eller uttalanden, förmodligen för att stärka validiteten i artikeln. Författarens bakgrund som tidigare verksam på Högkvarteret och underliggande uppfattning såsom anställd i Försvarmakten kan också ha haft en tendensiös påverkan på materialurval och textens utformning, hur mycket detta än försökt undvikas.

6.3 Slutsatser

Problemställningen för undersökningen:

Vilka villkor för kommunikation med allmänheten genom media skiljer politiken från Försvarmakten och vilka konsekvenser får det?

Undersökningen visar att kraven på nyhetsvärde förutsätter en viss form av uttalande för att erhålla stor uppmärksamhet och åstadkomma förändringar i allmänhetens uppfattning om försvarsförmågan. Överbefälhavarens uttalande om enveckasförsvar var ett sådant uttalande och skillnaden i kvantitet och innehåll i rapporteringen i ämnet 2012 och 2013 med överbefälhavarens uttalande i årsskiftet däremellan påvisar detta. Uttalanden från politiken efter överbefälhavarens uttalande påvisar att politiken medialiserats i hög grad och att politiken antingen ändrar sina ståndpunkter vid en omfattande rapportering eller skiftar fokusområden i sina uttalanden. En konsekvens blir att rapporteringen om försvarsområdet i hög grad blir beroende av nyhetsvärdet i enskilda händelser. Vidare kan medborgarnas förtroende försvagas då de får svårt att hålla sig orienterade eftersom rapporteringen i ämnet innehåller stor variation i ett för dem abstrakt ämne. Slutligen kan styrningen av Försvarmakten riskera att ske med kortare tidsperspektiv än vad som krävs för att lyckas med större förändringar av myndighetens verksamhet.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Studien har begränsats till att undersöka vilken verkan ett uttalande har och påvisat en ökad debatt och uttalanden angående försvarsförmåga och en reaktion från allmänheten. Uttalanden från politiken omsätts nödvändigtvis inte i beslut. Författarens förslag är att en undersökning på samma tema; mediavillkorens påverkan på Försvarmaktens verksamhet, genomförs som en jämförande tvåfallsstudie där debatten före 2009 och 2015 års inriktningsbeslut jämförs med beslutstexten i dessa och påföljande regleringsbrev för att studera vilken påverkan uttalanden från politiken och Försvarmakten de facto haft på styrningen av Försvarmakten.

Litteratur och referensförteckning

Litteratur

Gripsrud, Jostein, *Mediekultur, mediesamhälle*, Daidalos, Göteborg, 2000.

Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2003-.

McCombs, Maxwell, *Makten över dagordningen: om medierna, politiken och opinionsbildningen*, 1. uppl., SNS förlag, Stockholm, 2006.

Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.), *Medierna och demokratin*, Studentlitteratur, Lund, 2004-.

Strömbäck, Jesper, *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, 1. uppl., SNS förlag, Stockholm, 2009.

Svenska Akademien, *Svenska akademiens ordlista över svenska språket*, 13. uppl., Svenska akademien, Stockholm, 2006.

Rapporter, artiklar, andra källor

Brandow, Carina, *Försvarmaktens syn på sin förankring i samhället*, Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap, Ledarskapscentrum, Förvarshögskolan, Stockholm, 2013.

Försvarmakten (red.), *Försvarmaktens årsredovisning 2013: resultatredovisning, resultat- och balansräkning, anslagsredovisning, finansieringsanalys samt noter*, Försvarmakten, Stockholm, 2014.

Jonsson, Emma, Nilsson, Sofia & Larsson, Gerry, *Samhället och Försvarmakten: Försvarmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*, Institutionen för ledarskap och management, Förvarshögskolan, Stockholm, 2011.

Offentligt tryck

Försvarfsförvaltningsutredningen, *En effektiv förvaltning för insatsförsvaret: betänkande*, Fritzes, Stockholm, 2005.

Elektroniska källor

Arvidsson, Claes, Sammanställning av mediedebatten vintern 2012/13, *Folk och Försvaret*, http://www.folkochforsvar.se/index.php/seminarier_reader/events/foersvarsdebatten-utur-mediaskuggan-in-i-rampljuset.html (Hämtad 2014-06-03).

Björklund, Jan. Tal vid Rikskonferensen i Sälen 2012, *Folk och Försvaret*, <http://www.folkochforsvar.se/index.php/rikskonferensen.html> (Hämtad 2014-06-03).

Försvarmakten, Information och fakta, personalsiffror, *Försvarmakten*,
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/forsvarsmakten-i-siffror/> (Hämtad 2014-04-22).

Försvaret - en utmaning för staten: granskningar inom försvarsområdet 2010-2014, (RiR 2014:8), Riksrevisionen, Stockholm, 2014, s. 154.
http://www.Riksrevisionen.se/PageFiles/19845/RiR_2014_8_Forsvarets_slutrapport_Anpassad.pdf (Hämtad 2014-05-28).

Göranson, Sverker, överbefälhavarens tal i Sälen 14 januari 2014, *Försvarmakten*,
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/overbefalhavaren/obs-tal-och-debattartiklar/> (Hämtad 2014-06-03).

Hagevi, Magnus. Brännpunkt: Mer kortsiktig politik när valet får avgöra, *Svenska Dagbladet*,
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kortsiktigt-nar-valorelsen-far-styra_6571551.svd (Hämtad 2014-06-03).

HKV beteckning FM2013-546:9, (2014-02-28), *Försvarmaktens budgetunderlag för år 2015 med särskilda redovisningar*, bilaga 1, Överbefälhavarens beslut i stort samt underbilaga 1.1, Redovisning avseende anskaffningsobjekt, Archer <http://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/dokument/> (Hämtad 2014-05-28),

Huvudledare, Försvaret rustas för ett hett val, *Sydsvenskan*
<http://www.sydsvenskan.se/opinion/huvudledare/forsvaret-rustas-for-ett-hett--val/> (Hämtad 2014-06-03).

Institutet för språk och folkminnen, Nyordslistan 2013,
<http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.42699e142b734b551101b3/1398151044710/Nyordslistan-2013.pdf> (Hämtad 2014-06-03).

MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap), Nyheter, om psykologiskt försvar,
<https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/Har-Sverige-nagot-psykologiskt-forsvar/> (Hämtad 2014-05-28).

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Opinioner 2013, *MSB*,
<https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Opinioner-2013-allmanhetens-syn-pa-samhallsskydd-beredskap-sakerhetspolitik-och-forsvar/> (Hämtad 2014-06-03)

Sandberg, Erik. Dokument Inifrån, Politiker utan mål, Rasmus Karlsson, statsvetare, Jenny Andersson, framtidsforskare ekonomihistoria, *Sveriges Television*,
<http://www.svtplay.se/video/1992173/politiker-utan-mal> (Hämtad 2014-06-03).

Pressklipp

Se bilaga 1. för pressklipp sorterade per sagesman.